จ.อ่างทอง

วัดป่าโมก วรวิหาร

งานทำบุญอายุวัฒนมงคล ๗๒ ปี

พระเดชพระคุณพระราชสุธรรมาภรณ์

(วิวัฒน์ ฐิตเปโม)

๑๘ เมษายน ๒๕๔๙

วัดป่าโมก วรวิหาร

สารบัญ

คำปรารภ

การรวบรวมและจัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดป่าโมก วรวิหาร ประวัติพระพุทธไสยาสน์และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ ได้พยามยามแก้ไขเพิ่มเติมที่ขาดตกบกพร่องผิดพลาด และเรื่องที่สับสนไม่ประติดประต่อกันที่ธรณีสงฆ์ ที่ไม่เรียบร้อย ก็ไม่นำมาลงพิมพ์นำลงพิมพ์เฉพาะส่วนเป็นของวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อสะดวกเมื่อจะต้องนำมาใช้

ได้มอบให้พระสุรินต์ กาญจนรังสี พระสมศักดิ์ ธมมวิริโย ช่วยกันค้นหาที่เห็นว่าถูกต้องภาพถ่ายที่นำมาลงพิมพ์ในหนังสือเล่มก็ให้เรียงอย่าสับสนกัน แล้วจัดรวมเข้าเป็นรูปเล่ม ได้ตรวจทานแก้ไขต้นฉบับแล้วเห็นว่าถูกต้องเรียบร้อยดี หรืออาจจะมีผิดพลาดทางตัวอักษร สะกดการันต์ วรรค ตอน อยู่บ้าง ต้องขออภัยมา ณ ที่นี้

พระราชสุธรรมาภรณ์
เจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร
๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

คำนำ

พระเดชพระคุณพระราชสุธรรมาภรณ์ (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร เป็นพระมหาเถระสำคัญของวัดป่าโมก วรวิหาร ได้ประกอบสรรพกรณียกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติและพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก และในขณะนี้ก็เป็นผู้ที่เจริญด้วยพรรษยุกาลมากที่สุดในวัดป่าโมก วรวิหาร เป็นพระผู้ได้ชื่อว่าพระนักพัฒนาและนักการศึกษาตัวจริง

ในปีนี้ พระเดชพระคุณพระราชสุธรรมาภรณ์ (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) พระเดชพระคุณได้มีอายุวัฒนมงคล ๖ รอบ ๗๒ ปี บรรดาศิษยานุศิษย์ จึงได้ช่วยกันจัดงานอายุวัฒนมงคล ๗๒ ปี ขึ้น ณ ที่วัดป่าโมก วรวิหาร อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง และมีความเห็นว่าควรจะได้จัดให้มีการพิมพ์หนังสือประวัติของวัดป่าโมก วรวิหารขึ้น เพื่อสาธุชนทั้งหลายได้ศึกษาและทราบถึงประวัติต่างๆ ของวัดป่าโมก วรวิหาร ต่อไป

เรื่องประวัตินี้อาจจะมีความยาวไม่มากนักเพราะเป็นเวลากะทันหัน เกรงว่าจะไม่ทันงานนี้ จึงพิมพ์ได้ส่วนหนึ่งตามประวัติศาสตร์และตำนานต่างๆ ที่ค้นพบได้รวบรวมทำเป็นรูปเล่มไว้เพื่อได้ถวายแจกจ่ายแก่ท่านผู้มาร่วมในงานบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล ๗๒ ปี ของพระเดชพระคุณ พระราชสุธรรมาภรณ์ เพื่อได้ทราบประวัติความเป็นมาของวัดป่าโมก วรวิหาร นี้ต่อไป

ถ้าเกิดข้อผิดพลาดประการใด ขอท่านผู้ทรงคุณวุฒิจงให้อภัยอาตมาด้วย......

พระสุริยนต์ กาญจนรัสี
วัดป่าโมก วรวิหาร
๑๕ มีนาคม ๒๕๔๙

วัดป่าโมก วรวิหาร

ชั้นและตำบลที่ตั้ง

วัดป่าโมก วรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ชาวบ้านเรียกว่า วัดตลาดหรือใต้ท้ายตลาด ตั้งอยู่บนฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๑/ง หมู่ที่ ๔ ถนนป่าโมกราษฎร์บำรุง ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นวัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ภาค ๒

พื้นที่และอาณาเขตวัด

ที่ดินที่ตั้งวัดป่าโมก วรวิหาร เป็นที่ราบลุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทิศตะวันตก มีพื้นที่ตั้งวัด จำนวน ๗๖ ไร่ ๖๐ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ โฉนดเลขที่ ๗๘๔๐ มีอาณาเขตดังนี้

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดที่ดินราษฎรหมู่บ้านเอกหลาด ยาว ๔๑๐ เมตร
ทิศใต้	จดถนนไปหมู่บ้านหัวกระบือ และที่ดินราษฎร ยาว ๔๐๐ เมตร
ทิศตะวันออก	จดแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก ยาว ๔๐๐ เมตร
ทิศตะวันตก	จดคันคลองส่งน้ำกรมชลประทานป่าโมก - ผักไห่ ยาว ๓๖๕ เมตร (ถนนป่าโมก - บางบาล)

ที่ธรณีสงฆ์

มี ๑๗ แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น จำนวน ๑๖๕ ไร่ ๑ งาน ๖๘ ตารางวา คือ

แปลงที่ ๑ ที่ตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อที่จำนวน๔๖ ไร่ ๒ งาน ๗๖ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๘๐๕

แปลงที่ ๒ ที่ตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อที่จำนวน ๒๘ ไร่ ๗๖ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๘๐๗

แปลงที่ ๓ ที่ตำบลจรเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีเนื้อที่จำนวน ๓๘ ไร่ ๓ งาน ๖๔ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๔๘๓๔

แปลงที่ ๔ ที่ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๒ ไร่ ๘๐ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือโฉนดเลขที่ ๕๔๖

แปลงที่ ๕ ที่ตำบลโผงเผง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่จำนวน๕ ไร่ ๙๒ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๐๘๓

แปลงที่ ๖ ที่ตำบลโผงเผง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๗ ไร่ ๓ งาน ๒๔ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๕๙๐๖

แปลงที่ ๗ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๖ ไร่ ๑ งาน ๔ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๔๖๔

แปลงที่ ๘ ที่ตำบลบางซ้ายนอก อำเภอเสนา (ปัจจุบันอำเภอบางซ้าย) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีเนื้อที่ จำนวน ๑๐ ไร่ ๔๖ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือโฉนดเลขที่ ๑๐๖๒๕

แปลงที่ ๙ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๔ ไร่ ๒ งาน ๓๒ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๕๔๖

แปลงที่ ๑๐ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๖ ไร่ ๘๐ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือโฉนดเลขที่ ๓๘๖๙

แปลงที่ ๑๑ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๔ ไร่ ๓ งาน ๑๖ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๗๓๙

แปลงที่ ๑๒ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๓ ไร่ ๓ งาน ๘๕ ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๘๑๔

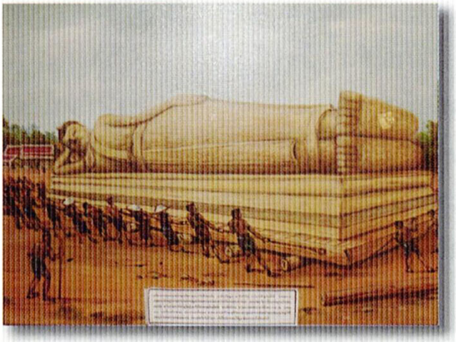
แปลงที่ ๑๓ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๒ ไร่ ๗๘ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือโฉนดเลขที่ ๓๖๗๖

แปลงที่ ๑๔ ที่ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๑ ไร่ ๒ งาน ๖๓ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๗๗๔๖

แปลงที่ ๑๕ ที่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง มีเนื้อที่ จำนวน ๒ ไร่ ๒ งาน ๒๐ ตารางวา มีหนังสือกรรมสิทธิ์ คือ โฉนดเลขที่ ๓๘๐๐

หมายเหตุ ที่ธรณีสงฆ์ที่นำมาลงในประวัติวัดป่าโมก วรวิหาร นี้ เฉพาะที่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินรวม ๑๕ แปลง

ประวัติวัดป่าโมก วรวิหาร และ การชะลอพระพุทธไสยาสน์

วัดป่าโมก วรวิหาร เป็นวัดโบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างใน พงศาวดารเหนือ กล่าวไว้ว่าสร้างใน สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา รัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระกล่าวว่า

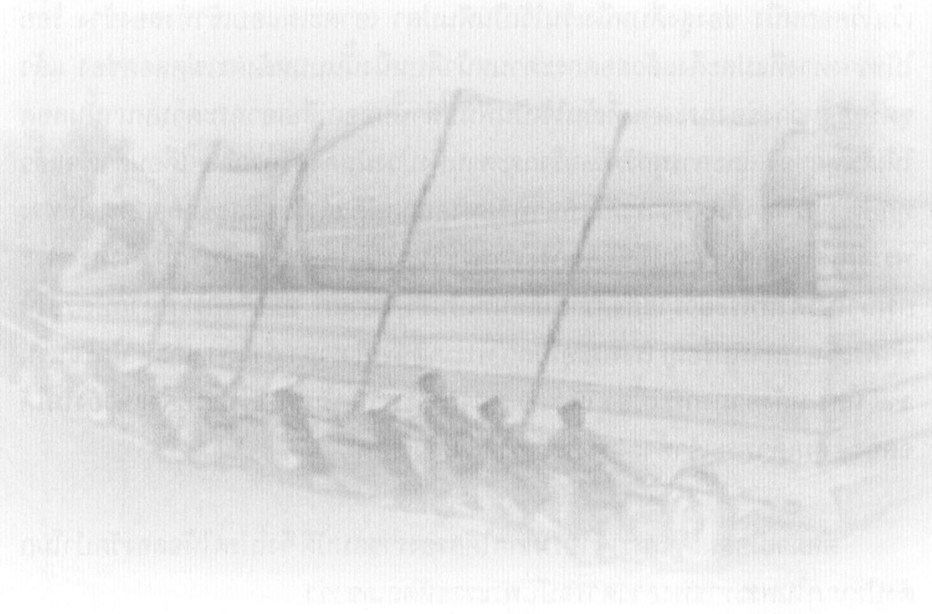
"ลุศักราชได้ ๑๐๘๗ ปีมะเส็ง สัปตศก(พ.ศ.๒๒๖๙) เจ้าอธิการวัดป่าโมก เข้ามาหาพระยาราชสงคราม แจ้งความว่าพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมกนั้นน้ำกัดเซาะตลิ่งพังเข้ามาถึงพระวิหารแล้ว ยังอีกประมาณสักปีหนึ่ง พระพุทธไสยาสน์เห็นจะพังลงน้ำเสียแล้ว พระยาราชสงครามได้ฟังดังนั้น จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระกรุณาให้ทราบเหตุแห่งพระพุทธไสยาสน์นั้นทุกประการ พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบดังนั้น จึงปรึกษาด้วยข้าราชการทั้งปวง มีเสนาบดีเป็นอาทิว่าเราจะรื้อพระพุทธไสยาสน์ไปก่อเอาใหม่จะดีหรือๆ จะชะลอลากไป พระยาราชสงครามจึงทูลพระกรุณาว่าข้าพระพุทธเจ้าจะขออาสาชลอลากพระพุทธไสยาสน์ให้ถึงที่อันควรให้จงได้ สมเด็จพระมหาอุปราชเฝ้าอยู่ที่นั้นด้วย ได้ทรงฟังดังนั้นไม่เห็นด้วย จึงตรัสว่า พระพุทธไสยาสน์นั้น พระองค์ใหญ่โตนัก เห็นชะลอลากไม่ได้ กลัวจะแตกพังเป็นการใหญ่มิใช่ของหล่อ ถ้าไม่มีอันตรายก็จะดีอยู่ ถ้ามีอันตรายแตกพังหักทะลาย จะอัปยศแก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ อำมาตย์เสนาข้าราชการเสียพระเกียรติยศ จะลือชาปรากฏไปในอนาคตเป็นอันมาก ถ้าเราไปรื้อก่อสร้างใหม่ให้ดีงามกว่าเก่าเห็นจะง่ายดีอีก พระยาราชสงครามจึงกราบทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขออาสาชะลอลากพระพุทธไสยาสน์มิให้แตกพัง ให้เป็นปกติถึงที่ใหม่อันสมควรให้จงได้ ถ้าองค์พระเป็นอันตรายขอถวายชีวิต สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็ยังไม่วางพระทัย จึงดำรัสสั่งให้นิมนต์พระราชาคณะมาประชุมแล้วตรัสว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง เราจะรื้อพระพุทธ

ไสยาสน์ก่อใหม่ไว้ในที่อันสมควร จะควรหรือมิควร พระบาลีจะมีประการใดบ้าง พระราชาคณะทั้งปวงถวายพระพรว่าองค์พระไม่แตกหักพังวิปริตเป็นปกติดีอยู่นั้นจะรื้อไปก่อใหม่ไม่สมควร พระเจ้าแผ่นดินได้ทราบดังนั้นจึงตรัสสั่งให้พระยาราชสงครามคิดกระทำการชะลอพระพุทธไสยาสน์นั้น

ลุศักราช ๑๐๘๘ ปีมะเมีย อัฐศก(พ.ศ.๒๒๗๐) สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเสด็จไปวัดป่าโมก ให้รื้อพระวิหารแล้วให้ตั้งพระตำหนักพลับพลาชัยใกล้วัดชีปะขาว ยับยั้งรั้งแรม ๖ วันบ้าง ๗ วันบ้าง กับด้วยพระอนุชาธิราชกลับไปกลับมาให้กระทำการอยู่ ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง แล้วกลับพระนคร พระยาราชสงครามเกณฑ์ให้ข้าราชการไปตัดไม้ยางยาว ๑๔ วา ๑๕ วา หน้าใหญ่ศอกคืบบ้าง ยาว ๔ วา ๕ วา หน้าใหญ่ศอกหนึ่งบ้าง ให้ได้มากทำตะเฆ่แม่สะดึง ให้เลื่อยเป็นตัวไม้หน้าใหญ่ศอกหนึ่ง หน้าน้อยคืบหนึ่ง เป็นอันมาก ให้เอาเสาไม้ยาง ๓ กำ ๓ วา กลึงเป็นกง เลื่อยกระดานหน้า ๒ นิ้ว จะปูพื้น ทางจะลากตะเฆ่ไปนั้นให้ปราบที่ให้เสมอ ทุบตีด้วยตะลุมพุกให้ราบเสมอ ให้ฟั่นเชือกน้อยใหญ่เป็นอันมากแล้วให้เจาะฐานแท่นพระนั้น ช่องกว้างศอกหนึ่งเว้นไว้ศอกหนึ่ง ช่องสูงคืบหนึ่งเว้นไว้เป็นฟันปลา เอาตะเฆ่แอบเข้าทั้งสองข้าง ร้อยไม้ขวางทางที่แม่สะดึงแล้วสอดกระดานหน้าคืบหนึ่งนั้นบนหลังตะเฆ่ตลอดช่อง แล้วขุดรื้ออิฐหว่างช่องกระดานที่เว้นไว้เป็นฟันปลานั้นออกเสียเอากระดานหนานั้นสอดให้เต็มทุกช่อง และการผูกรัดร้อยรึงกระดานทั้งปวงมั่นคงบริบูรณ์ ๕ เดือนสำเร็จแล้วทุกประการ ครั้นได้ศุภวาระดิถีเพลาพิชัยมงคลฤกษ์ดีแล้วให้ชะลอชักลากตะเฆ่ที่ทรงพระพุทธไสยาสน์เข้าไปที่อันจะกระทำพระวิหารนั้นได้สำเร็จบริบูรณ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้พระยาราชสงครามเลื่อนที่เป็นสมุหนายก สมเด็จพระมหากษัตริย์ให้ทำพระวิหารการเปรียญ โรงพระอุโบสถ พระเจดีย์ กุฎิ ศาลา กำแพง และหอไตรฉนวน ๕๔ ห้อง หลังคามุงกระเบื้อง และส้วม ถาน สะพาน บันได ๕ ปีเศษจึงแล้วยังไม่ได้ฉลอง - สมเด็จพระเจ้าท้ายสระประชวร และสวรรคต

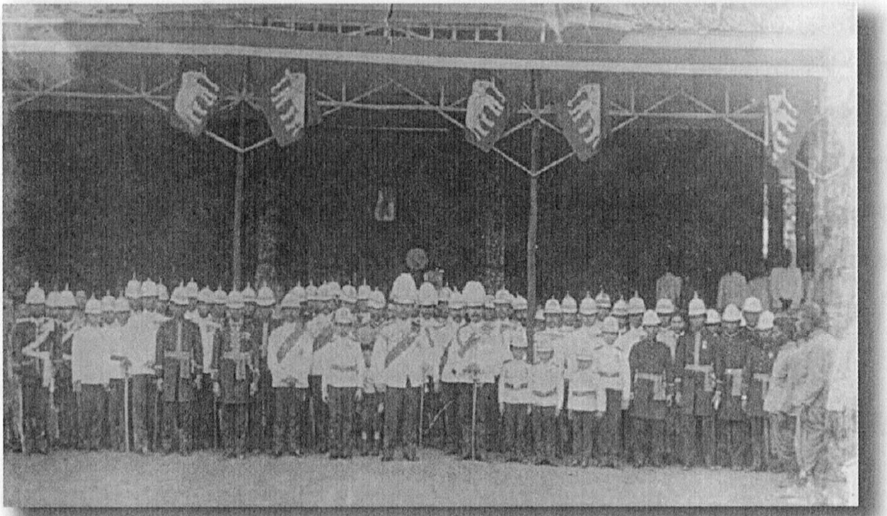
ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมโกศได้ครองราชสมบัติ จึงโปรดให้ฉลองวัดป่าโมก ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า

“ลุศักราช ๑๐๙๖ ปีขาล ฉศก(พ.ศ.๒๒๗๘) พระบาทสมเด็จพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำรัสสั่งท้าวพระยามุขมนตรีทั้งหลายว่า วัดป่าโมกนั้นการทั้งปวงสำเร็จบริบูรณ์แล้ว ให้จัดแจงการฉลองและเครื่องสักการะบูชาไว้ให้พร้อมสรรพ ครั้นถึงวิสาขมาสศุกลปักษ์ดฤถีพิชัยฤกษ์ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็เสด็จลงเรือพระที่นั่งไกรสรมุขพิมานอันอลังการด้วยเครื่องอภิรุมรัตนฉัตรชุมสายบังแทรกสลอนสลับประดับด้วยเรือศีรษะสัตว์ดั้งกันสรรพอเนกนาวาท้าวพระยาข้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยเสด็จพระราชดำเนินแห่แหนตามกระบวนพยุหยาตราหน้าหลังเป็นชนัดแน่นเดียรดาษแดนอรรณพนทีธาร บรรลุพลับพลาชัย ณ วัดชีประขาวเสด็จขึ้นประทับในที่นั้นแล้วเสด็จทรงพระราชยานดำเนินโดยสถลมารคถึงวัดป่าโมกให้มีงานฉลอง พระสงฆ์ ๓๐๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ และรับพระราชทานฉัน ๓ วัน แล้วทรงถวายไทยทาน ให้เล่นการมหรสพต่างๆ ถวายพุทธสมโภชครบตติยวาร ณ ทุ่งลาดนางฟ้าริมพระอารามในวันเป็นที่สุดนั้น ให้มีช้างบำรูกัน เพลาเย็นเกิดพายุใหญ่พัดโรงร้านและระทาหักล้มทำลายเป็นมหัศจรรย์ ครั้นเสร็จการสมโภชแล้วก็เสด็จโดยกระบวนนาวาพยุหคืนเข้าพระมหานคร

ในสมัยรัตนโกสินทร์

เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๖ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงินแก่พระปลัดอิน เจ้าอาวาสวัดป่าโมก นำไปปฏิสังขรณ์วัดป่าโมก เสร็จแล้วพระราชทานสมณศักดิ์พระปลัดอิน เป็นพระครูปาโมกข์มุนี เสด็จฯ มาถวายผ้าพระกฐินโดยเรือพระที่นั่งกลไฟ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดป่าโมกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิด วรวิหาร

พ.ศ. ๒๔๒๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา ได้เสด็จวัดไชโย อำเภอไชโย วัดขุนอินทประมูล อำเภอโพธิ์ทอง และวัดป่าโมก อำเภอป่าโมก ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์

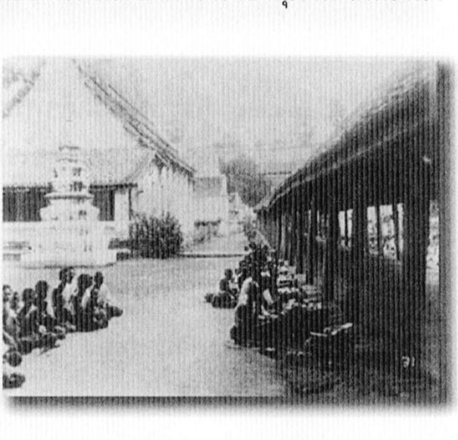
พ.ศ. ๒๔๒๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดป่าโมก วรวิหาร และทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์

พ.ศ.๒๔๔๔ วันที่ ๕ พฤศจิกายน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ คราวเสด็จพระราชดำเนินตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้เสด็จ ฯ ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์ ณ วัดป่าโมกวรวิหารและทรงเห็นเบื้องหลังขององค์พระพุทธไสยาสน์มีรอยกรอบ เข้าใจว่าคงจะมีแผ่นศิลาจารึกประวัติพระพุทธรูปนี้ไว้แต่แผ่นศิลาจารึกได้หายไปน่าเสียดาย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะดำรงพระยศเป็นกรมพระดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ให้เอาใจใส่สืบสวนประวัติองค์พระพุทธไสยาสน์ให้ได้ ต่อมาพระยาโบราณ ราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่าได้พบหนังสือคำโคลงกล่าวถึงการชะลอพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก จำนวน ๖๙ บท และในบทที่ ๖๙ ระบุว่า ผู้แต่คือสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ขณะดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวร จึงนำขึ้นถวายเสด็จในกรมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. ๒๔๔๙ ในการเสด็จประพาสต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ วัดป่าโมก ทรงฉายพระบรมรูปและนมัสการพระพุทธไสยาสน์

พ.ศ. ๒๔๖๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนำศิลาจารึกโคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์ จำนวน ๖๙ บท ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์พระเจ้าบรมโกศ ขณะดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวรไปประดิษฐานไว้ ณ เบื้องหลังพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมกวรวิหาร จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

พ.ศ. ๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาล

ที่ ๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร โดยทางเรือ

พ.ศ. ๒๕๑๙ วันที่ ๒๒ เมษายน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จฯ ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร

พ.ศ. ๒๕๑๙ วันที่ ๒๘ เมษายน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ได้เสด็จฯ ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร โดยรถยนต์พระที่นั่ง ได้พระราชทานยาสามัญประจำบ้านและปัจจัยจำนวน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) แก่พระราชสังวรวิสุทธิ์ (แช่ม กิมพิโล) เจ้าอาวาส เพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะต่างๆ ในพระอาราม พระราชสังวรวิสุทธิ์ ได้ถวายพระพิมพ์สมเด็จรุ่นสร้างเขื่อนหน้าวัดป่าโมก วรวิหาร จำนวน ๑๐๐ องค์และพระสมเด็จวัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร ๑ องค์ ฝากถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร

พ.ศ. ๒๕๔๕ วันที่ ๒๐ มกราคม สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จทัศนศึกษาศิลปวัฒนธรรม จังหวัดลพบุรี - สิงห์บุรี - อ่างทอง ทรงนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร อำเภอป่าโมก พระราชทานปัจจัยจำนวน ๒,๐๐๐ บาท (สองพันบาท) แก่พระป่าโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เจ้าอาวาส เพื่อบำรุงพระอาราม พระป่าโมกข์มุนี ถวายพระพุทธไสยาสน์จำลองเนื้อทองเหลืองขัดเงา ๑ องค์

ความหมายของชื่อวัด

"ป่าโมก" ในพจนานุกรมแปลไว้ว่า **"ป่า"** เป็นสถานที่ที่รกไปด้วยต้นไม้นานาพรรณ ซึ่งไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ตามปกติ **"โมก"** เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง พันธุ์ที่หนึ่งเป็นไม้ประดับ ลำต้นเล็ก ออกดอกเป็นช่อสีขาวมีกลิ่นหอมบางต้นมีดอกชั้นเดียว เรียกโมกราหรือโมกป่า บางต้นมีดอกซ้อน เรียกโมกซ้อนหรือหรือโมกบ้าน ปัจจุบันมี

อยู่ในบริเวณวัดป่าโมก วรวิหาร หลายสิบต้น อีกพันธุ์หนึ่งเป็นโมกมัน ลำต้นใหญ่ ใบใหญ่และหนากว่าพันธุ์ก่อน เนื้อไม้สีขาวละเอียด ใช้ฝังประดับในเนื้อไม้อื่นๆ เพื่อแกะสลักเป็นลวดลายและใช้ทำพายสำหรับพายเรือเป็นต้น โมกพันธุ์หลังนี้ก็มีอยู่ในบริเวณวัดนี้หลายต้น เพื่อให้ท่านผู้สนใจได้ศึกษา

ส่วนป่าโมกข์ตามหลักฐานที่เขียนกันครั้งก่อน "โมกข์" แปลได้ ๒ ความหมายคือ

๑. หัวหน้า, ประธาน

๒. ความหลุดพ้น, นิพพาน

มีอีกคำหนึ่งที่คล้ายๆ กัน คือคำว่า ปาโมกข์ ซึ่งใช้เป็นชื่อโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับวัด คือ โรงเรียนปาโมกข์วิทยาภูมิ "ปาโมกข์" ในที่นี้หมายถึงผู้เป็นหัวหน้า ผู้เป็นประธานและเป็นราชทินนามของเจ้าอาวาสวัดป่าโมกวรวิหารที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์ เช่น พระครูปาโมกข์มุนี กับ พระราชาคณะชั้นสามัญที่พระปาโมกข์มุนีเป็นต้น

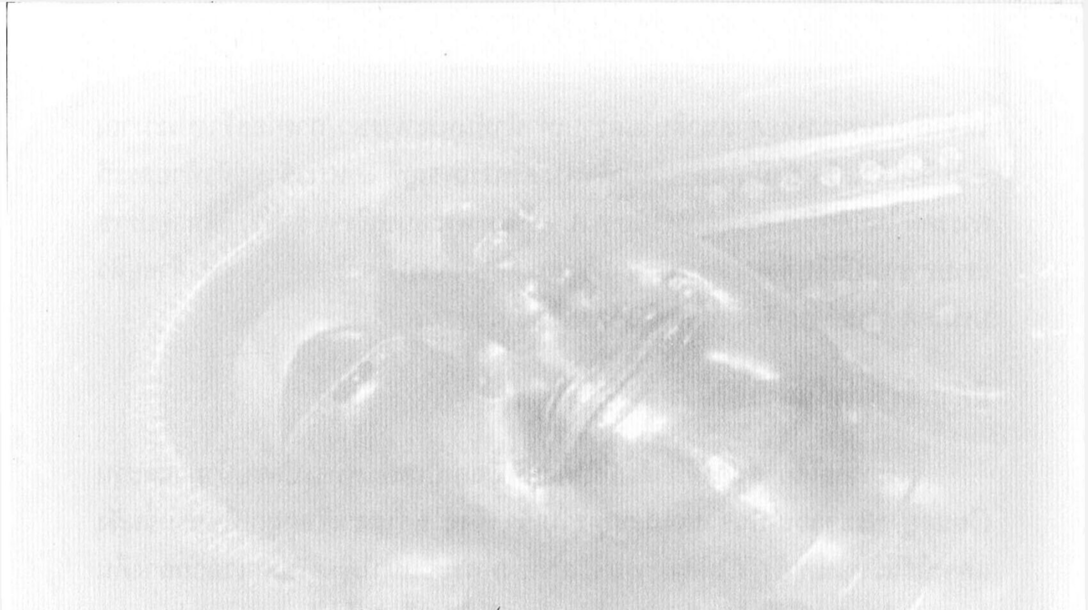
ประวัติวัดป่าโมก วรวิหาร อีกตอนหนึ่ง

วัดป่าโมกวรวิหารเป็นวัดเก่าแก่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าเดิมใครเป็นผู้สร้าง ในพงศาวดารเหนือได้กล่าวไว้ว่า สร้างในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งอยู่ห่างจากวัดป่าโมกปัจจุบันนี้ไปทางทิศเหนือ ปัจจุบันไม่อาจจะหาร่องรอยวัดป่าโมกเดิมได้ ในศิลาจารึกที่อยู่ในพระอุโบสถได้เขียนไว้ว่า สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๙ พระเจ้า-อยู่หัวท้ายสระเสด็จพระราชดำเนินกรีฑานรานิกรวรมุขมนตรีพิริโยธา ขึ้นมายก **ชะลอพระพุทธไสยาสน์ ณ อาราม ตำบลป่าโมก ซึ่งจะถึงอุทกอันตรายจากน้ำเซาะตลิ่งขึ้นมาจากฝั่งคงคาสิ้นมรรคาสิบเส้นเศษ** แล้วโปรดให้สร้างพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ณ ที่วัดตลาด แล้วจึงมีพระราชโองการพระบัณฑูร ดำรัสสั่งแก่พระราชสงครามให้ทำการรื้อพระอุโบสถพระวิหารวัดตลาด แล้วโปรดให้สร้างพระวิหารและสร้างพระอุโบสถขึ้นมาใหม่ แล้วจึงมีพระราชโองการพระบัณฑูรดำรัสสั่งแก่เจ้าพระยาศรีธรรมาธิราช และพระศรี-มโหสถ ให้ทำเป็นพระตำราจารึกลงในแผ่นศิลาไว้ในพระวิหารอุโบสถแห่งนี้ เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์อันเป็นพระพุทธโอรส

ให้จำเริญในพระพุทธศาสนาสืบไปตราบเท่าห้าพันพระพรรษา การก่อสร้างประมาณ ๕ ปี จึงแล้วเสร็จ ยังมิได้ฉลอง สมเด็จพระศรีสรรเพชญที่ ๙ พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระก็สวรรคต ในปีศักราช ๑๐๙๔ ตรงกับ พ.ศ. ๒๒๗๕ พระอนุชาธิราช ซึ่งเป็นที่มหาอุปราชเสวยราชสมบัติสืบต่อมา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราช ที่ ๓ พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้เสด็จมาจัดงานฉลองวัดตามชื่อเดิมว่า **"วัดป่าโมก"**

มีคำกล่าวเล่ากันมาแต่โบราณ

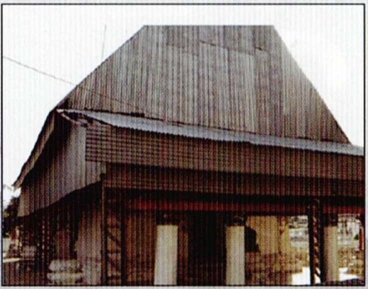
พระพุทธไสยาสน์องค์นี้ เดิมทีมิได้อยู่ที่นี้ แต่เป็นพระพุทธรูปลอยน้ำมาและวนเวียนอยู่ ประชาชนเป็นจำนวนมากทราบเข้า จึงช่วยกันเอาเชือกผูกเพื่อลากขึ้นฝั่ง แต่จะใช้แรงฉุดเท่าไร ก็ไม่สามารถจะลากองค์พระขึ้นมาได้ ครั้นตกเวลากลางคืน พระพุทธไสยาสน์ได้ไปเข้าฝันท่านเจ้าอาวาสวัดใต้ ซึ่งอยู่ใต้ที่พระพุทธรูปลอยวนเวียนอยู่ ความฝันมีเนื้อความว่าพระพุทธรูปที่เสด็จมานี้มี ๒ องค์ องค์ที่ ๑ ลอยไปทางใต้แล้ว (กล่าวกันว่าลอยไปที่สามเสน แต่เดิมทีเรียกกันว่า "สามแสน" เพราะใช้คนฉุดลากพระพุทธรูปถึงสามแสนคนก็ไม่สามารถฉุดลากพระพุทธรูปขึ้นริมฝั่งน้ำได้ ต่อมาภายหลังนานเข้าจึงเพี้ยนไปเป็น "สามเสน" ดังเช่นปัจจุบันนี้) ส่วนพระพุทธรูปองค์นี้ต้องการจะอยู่ที่นี่เพราะเป็นป่าไม้โมก ร่มรื่นดี ถ้าหากประชาชนต้องการจะได้พระพุทธรูปองค์นี้ไว้เป็นที่สักการะบูชา ขอให้ทำพิธีบวงสรวง ปลูกสร้างศาลเพียงตา เอาสายสิญจน์คล้องพระศอของพระองค์ เสร็จแล้วให้พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา พระองค์ก็จะขึ้นฝั่งได้โดยง่าย วันรุ่งท่านเจ้าอาวาสวัดใต้จึงได้เล่าความฝันให้ชาวบ้านฟัง แล้วทำตามความฝันก็สามารถฉุดลากพระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์นี้ขึ้นมาได้ ต่อจากนั้น ก็ได้สร้างพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ใกล้ที่ริมฝั่งน้ำนั้น ครั้นกาลเวลาล่วงเลยมา มีผู้สังเกตเห็นว่าน้ำในแม่น้ำกัดเซาะตลิ่งพังเข้ามาใกล้พระวิหารเกรงว่าพระพุทธไสยาสน์จะเป็นอันตราย พระมหาสุวรรณโชติ เจ้าอธิการวัดป่าโมก จึงได้เข้าไปพบพระยาราชสงคราม แจ้งให้ทราบ พระยาราชสงคราม ได้ฟังจึงได้เข้าไปกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงทราบ ภายหลังจึงทรงโปรดฯ ให้มีการชะลอพระพุทธไสยาสน์จากวัดป่าโมกเดิมมายังวัดป่าโมกที่อยู่ปัจจุบันนี้ และให้สร้างศาสนสถานไว้ภายในวัด ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ ทรงเสด็จมาฉลองวัดป่าโมก

พระพุทธไสยาสน์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ในสมัยพระมหาพุทธสาคร กษัตริย์ไทยเหนือ มีพระมหาเถรไลยลายองค์หนึ่ง เป็นเชื้อสายมาจากพระรามเทพ ได้พระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้ามา ๖๕๐ พระองค์ และต้นพระศรีมหาโพธิ์มาจากประเทศศรีลังกาอีก ๒ ต้น ได้นำมาถวายพระมหาพุทธสาคร พระมหาพุทธสาครทรงรับไว้ แล้วได้เสด็จไปยังเมืองสาวัตถี จำแบบอย่าง วัดเชตุวนาราม มาสร้างวัดที่เมืองรอ แขวงบางพาน นอกเมืองกำแพงเพชร ให้ชื่อว่า “วัดสังฆณาวาสน์” แล้วอัญเชิญต้นพระศรีมหาโพธิ์ใส่อ่างทองคำมาปลูกไว้ริมหนองนากะเล นอกวัดเสมาปากน้ำ เรียกว่า วัดพระศรีมหาโพธิ์ลังกา แล้วนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุไว้ในพระสถูป พระเจดีย์ พระปรางค์ และพระพุทธรูปทั่วๆ ไป ตามหัวเมืองต่างๆ ตามที่พอพระทัย พระมหาพุทธสาคร ได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ในองค์พระพุทธไสยาสน์ที่พระอุระ วัดป่าโมก ถึง ๓๖ พระองค์ ที่เมืองสุพรรณบุรี ๓๐ พระองค์ ที่พระพุทธบาทสระบุรี ๓๐ พระองค์ที่พิษณุโลก ๓๐ พระองค์ ที่สุโขทัย ๓๐ พระองค์ ที่อยุธยาบางแห่งๆ ละ ๓๐ พระองค์บ้าง ๓๖ พระองค์บ้างจนหมด สันนิษฐานกันว่า พระมหาพุทธสาคร พระองค์นี้ทรงสร้างพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก พระมหาพุทธสาครมีพระชนมายุยืนถึง ๙๗ พระพรรษา

ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ

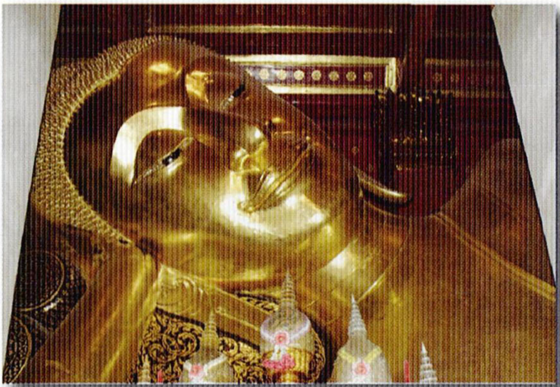

พระอุโบสถ ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทาสีขาว รูปทรงเรือสำเภา หลังคาลด ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์หน้าบันมีรูปแบบลูกฟักหน้าพรหม ศิลปกรรมสมัยอยุธยา ขนาดกว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๓๓ เมตร มีประตูเข้า - ออก ๑ ประตู มีหน้าต่างด้านละ ๓ ช่อง หน้าบานเขียนลายรดน้ำ เพดานทาสีแดงชาดประดับด้วยลายทองฉลุที่ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธาน มีแผ่นศิลาจารึกอักษรไทย จารึกในสมัยพระเจ้าท้ายสระ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๑ กล่าวถึงการชะลอพระพุทธไสยาสน์ การรื้อ พระวิหารเก่าและการสร้างพระวิหารหลังใหม่ พระอุโบสถมีกำแพงแก้วล้อมรอบใบสีมาคู่ ทำด้วยหินทราย กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

พระประธานในพระอุโบสถ ก่อด้วยอิฐฉาบปูนลงรักปิดทองทั้งองค์ หน้าตักกว้าง ๒.๘๘ เมตร ปางมารวิชัย ศิลปกรรมสมัยอยุธยา

พระวิหาร สร้างในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ ภายหลังการชะลอพระพุทธไสยาสน์เรียบร้อยแล้ว ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทาสีขาวขนาดยาว ๑๕ วาเศษ หลังคาลด ๒ ชั้น มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ รูปทรงของหลังคาและฐานพระวิหารอ่อนโค้งน้อยๆ แบบ "โค้งท้องช้าง" ตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานแล้ว

พระพุทธไสยาสน์ เป็นพระนอนขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐฉาบปูนลงรักปิดทองทั้งองค์ ความยาวจากพระเมาลีถึงพระบาท ๒๔ เมตร (๑๒วา) ลักษณะนอนตะแคงขวาแบบสีหไสยาสน์ เหนือพระแท่นมรณปัญจาพุทธอาสน์ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก หันพระเศียรไปทางทิศใต้พระบาทชี้ไปทางทิศเหนือ พระเศียรหนุนพระเขนยรูปทรงกระบอก ๓ ใบ ลดหลั่นจากขนาดใหญ่ขึ้นไปหาเล็ก หัวพระเขนยเขียนลายรดน้ำ พระหัตถ์รองรับพระเศียร พระกรท่อนล่างเอียงขนานกับพระเขนย ช่องระหว่างพระเศียรกับพระกรเขียนลายรดน้ำเป็นลายกนกก้านขดประดับอย่างวิจิตรด้านนอกของพระเขนยทางทิศใต้มีผ้าทิพย์ห้อยลงมาประดับด้วยลวดลายปูนปั้น พระพักตร์รูปไข่ เม็ดพระศกเล็กแบบหนามขนุน พื้นพระบาทแบนราบ เมื่อก่อนนั้นที่พื้นพระบาทเขียนลายรดน้ำเป็นลวดลายมงคล ๑๐๘ แต่ปัจจุบันได้ลบเลือนไปหมดแล้ว พระบาทมีความยาว ๓.๑๐ เมตร ด้านหลังของพระพุทธไสยาสน์มีซุ้มลายปูนปั้นจารึกเรื่องราวการชะลอพระพุทธไสยาสน์เป็นโครงพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เมื่อครั้งยังเป็นกรมพระราชวังบวรในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ กรมศิลปากร ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุสถานแล้ว

ศิลาจารึกเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ร.ศ.๑๒๐ พระบาทสมเด็จพระปิยะมหาราช พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ ได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้เสด็จมานมัสการพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกนี้ ได้เห็นเบื้องหลัง

ของพระพุทธไสยาสน์มีลอยกรอบ เข้าใจว่าคงเป็นแผ่นศิลาจารึกประวัติองค์พระพุทธรูปไว้แต่แผ่นศิลาจารึกได้หายไป เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นกรมพระดำรงราชานุภาพ) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยให้เอาใจใส่สืบสวนประวัติองค์พระพุทธไสยาสน์ ต่อมาพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่าได้พบหนังสือเก่าเล่มหนึ่ง เป็นคำโคลงพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กล่าวถึงเรื่องการชะลอพระพุทธไสยาสน์ไว้โดยละเอียดแต่ขาดหายไปเล็กน้อย ได้นำขึ้นถวายเสด็จในกรมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กรมพระยาดำรงจึงให้ช่างสลักเรื่องราวและคำโคลงลงในแผ่นศิลา ซึ่งนายคลูเซอร์ ฝรั่งชาติอิตาเลียนนำถวาย เสร็จแล้วได้นำมาติดไว้ที่กรอบหลังพระพุทธรูป ซึ่งยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ข้อความในศิลาจารึกนั้นจะได้นำมากล่าวไว้ดังต่อไปนี้

(คัดจากแผ่นศิลาจารึก)

พระพุทธศาสนกาลล่วงแล้ว ๒๔๖๐ พรรษา ปีมะเส็ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงทำศิลาจารึกนี้มาถวายประดิษฐานไว้ที่พระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกด้วย เมื่อรัชกาลที่ ๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มากับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทอดพระเนตรเห็นรอยกรอบมีอยู่ข้างพระขนองพระพุทธไสยาสน์ จึงทรงดำริกันว่าเดิมคงจะมีหนังสือเรื่องอะไร จารึกแผ่นศิลาติดไว้อย่างที่ในพระอุโบสถ แต่แตกหายศูนย์ไปเสีย น่าเสียดายเรื่องที่จารึกอยู่ต่อมาพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่าไปพบหนังสือเก่าเรื่องหนึ่ง เป็นโคลงพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เรื่องชะลอพระพุทธไสยาสน์พระองค์นี้ ปรากฏในโคลงนั้นว่าเมื่อเป็นกรมพระราชวังบวรฯ ทรงแต่งถวายสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชจำนวนโคลง ๖๙ บท พระยาโบราณราชธานินทร์คัดสำเนาส่งมายังหอพระสมุดวชิรญาณ พระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ ทั้งสองพระองค์ทรงพิเคราะห์เห็นว่า โคลงเรื่องนี้เองที่จารึกติดไว้ที่พระพุทธไสยาสน์ด้วยจำนวนโคลงถ้าจะเขียนในศิลาแผ่นเดียว พอได้กับขนาดกรอบที่ปรากฏอยู่ จึงทรงตั้งปนิธานด้วยกันว่า จะหาศิลาจารึกโคลงติดไว้ที่พระพุทธไสยาสน์ แต่ยังหาไม่ได้ กรมพระสมมตอมรพันธุ์สิ้นพระชนม์ไปเสียก่อน บัดนี้นายคลูเซอร์

ฝรั่งชาติอิตาลีมีแก่ใจถวายศิลาขาวขนาดใหญ่แผ่นหนึ่ง เพื่อการอันนี้ จึงได้โปรดให้จารึกโคลงส่งมาประดิษฐานไว้ตามปณิธาน ทรงอุทิศส่วนกุศลถวายสนองพระเดชพระคุณ แด่สมเด็จพระปิยะมหาราชพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับทั้งกรมพระสมมตอมรพันธุ์ จงเป็นปัจจัยให้ได้ทรงรับแลทรงอนุโมทนาตามสมควรแก่ผลานิสงฆ์นั้นเทอญ

๑. พระผทมพนมโมกไม้ ไพรสาณฑ์
ยาวทวาทสบทสถาน เทียบไว้
สถิตย์เสถียรจำเนียรนาน แนวฝั่ง
ประชาชนกล่นกันไหว้ สพรั่งพร้อมสลับสลอน

๒. ตะวันลงตรงทิศถุ้ง แทงสาย
เซาะฝั่งพังระหุยระหาย รอดน้ำ
ขุดเขื่อนเลื่อนทลมทลาย ริมราก
ผนังแยกแตกแตนซ้ำ รูปร้าวปฏิมา

๓. ประชุมสงฆ์ผจงเขื่อนขั้น หลายขนัด
ดินถมรดมกระดานดัด เกียดกั้น
รนามฝั่งผนังฟัด ฝีนยาก
กระดานเดาะเฉนาะขาดชั้น หลุดลุ่ยขจุยขจาย

๔. อธิการดารเดือดดิ้น รเหหน
มาสู่ภูธรสกล หม่นไหม้
แถลงถวายสายชลผจญ พุทธรูป
เชิญป้องประคองไภยให้ ผ่อนพ้นปฏิมาน

๕. พระองค์ทรงเดชได้ ฟังสาร
ใสสุทธิอุดมบาน ถ่องแท้
รับรองประคองภาร พุทธรูป
จักกั้นอันตรายแก้ เกิดน้ำทำเข็ญ

๖. จึ่งมีสิงหนาทอื้น โองการ
สั่งเสนีพิริยชาญ เชี่ยวใช้
เร่งคิดกิจการสมาน เสมอเนตร
เล่ห์กลล่นคดีให้ ผ่อนพ้นชลธาร

๗. เสนาสามารถเชื้อ ชาญสนาม
พระราชสงครามความ ชอบใช้
เคยคิดสัมฤทธิตาม มามาก
ให้แต่งแสดงการไว้ ท่าท้าวนเรสูร

๘. เจาะฐานการจะเข้ขุด ประคองคาน
ไม้เรียบเปรียบปรุงกดาน ทาบไว้
รององค์บรรจงสถาน เทียบแท่น
ตโลงตลอดรอดรับให้ เปล่าพื้นดินเดิม

๙. คั่นคลองสองแห่งซ้ำ สระสมาน
ดินรดมรดับการ ริบร้น
ทำถนนทศญาณ ยุรยาตร
รกชัฏสะกัดเดินด้น มุ่งไม้ไพรคนเอง

๑๐. แถวถนนพลเพิ่มพ้อง พูนรับ
น้ำตั้งจังการดับ คิดไว้
กีรีนีขี่เหยียบยับ ลงเล่า
เติมต่ำจำแก้ให้ แน่นเนื้อเสมอสมาน

๑๑. ตฤกไตรในเล่ห์ล้วน ขบวนการ
โกลงกลึงถึงสถาน เปรียบแป้น
ดินราบทาบกดานทาน ซูช่วย
คิดชอบประกอบการแม้น หนักนั้นเสมอเบา

๑๒. เสร็จการสารส่งซ้ำ ทูลถวาย
ที่ประทับสลับสลอนหมาย หมู่ไม้
สวนศรีชีปขาวราย รุกขชาติ
สถานที่มิใช่ได้ ย่านเยื้องชลาละ

๑๓. วันดีมีโชคเล้า เสด็จพลัน
ยอพยุหสู่สถานอัน แต่งไว้
ตรวจไตรไพร่พลขันธ์ ขนันขนัด
สำหรับจัดการให้ เลื่อนล้นสกลไกร

๑๔. พุทธวงษ์ทรงฤกษ์รู้ เรียนขยัน
นิมิตรทิศใดถลัน ล่วงไว้
สกุนสุนทรสรรพ์ ทายถูก
นาทีมีสวัสดีได้ โชคเช้าศุภผล

๑๕. พระสงฆ์ลงราธนพร้อง ถวายพร
เชิญพระอุตมางจร จากหั้น
พลมานพ่านขจรซอน ชนซอก
รีบร้อนดรธานดั้น บริตเร้ารุมผลาญู

๑๖. เชือกใหญ่ใส่รอกร้อย เรียงกระสัน
กว้านช่อชลอผันขัน ยืดยื้อ
ลวดหนังรังพัลวัน พวนเพิ่ม
โห่โหมประโคมอึงอื้อ ลากเล้าประโคมไป

๑๗. สัญญาอาณัติพร้อม ทุกสถาน
กลองรับดันตบึงการ เร่งรื้อ
ม้าฬ้อพอประสานชาญู เชอญูหยุด
เสียงอัดอึงคนึงอื้อ อาจร้องเป็นไฉน

๑๘. แปรผันขันยิ่งเยื้อง ตรงตรา
โกลนดายบายขยายหา ขัดข้อง
ยากนักสลักสนอมมา เทียมเที่ยง
โรยรารอาร่วมหร้อง เร่งร้นพลกระสัน

๑๙. เชือกสายหลายเส้นลอด พัลวัน
รอกรายกระจายกระสันหัน เกียวกว้าน
เคียวขึงตะบึงตะบันดัน โยงแย่ง
มากมีพิริยพลสท้าน ทั่วแคว้นแดนพรหม

๒๐. เสด็จลงทรงแย่งยื้อ พวนทอง
พุทธบุตรอุดมสนอง หน่วงหน้า
พระองค์จำนองปคอง รองรอด
เสนีพิริยไพร่ฟ้า ลากแล้วสรรเสริญ

๒๑. สตรีมีเอนกซร้อง เสียดสน
คับคั่งหวังแสวงผล แบ่งบ้าง
รอบรุนวุ่นอลวน ใสเสือก
ท้ายส่งปลงใจสร้าง เสพเนื้อนาสวรรค์

๒๒. ชลอไปได้ดั่งไท้ คนึงนาน
ด้วยองค์อัคจักรพาฬ แจ่มเจ้า
เคยดำรงค์องค์ประธาน พุทธรูป
เรืองรุ่งผดุงผดาเท้า ทั่วท้องธรณี

๒๓. เชิญพระปละไปล่พ้น อันตราย
มาใหม่ไกลสถานหมาย สิบเส้น
เคียงวัดถัดถนนราย ริมป่า
โสมนาปราโมชเว้น หว่างไว้ใครมี

๒๔. จอมภพลบโลกย์ล้ำ แดนไตร
แถลงสารการกิจใน ล่วงแล้ว
ชลอรัตนพิมานไชย พาลราช
รณรงค์กาแก้ว เกิดครั้งอุษา

๒๕. สมภารลานโลกย์ล้ำ โลกี
เสมอมุนินทรชินศรี เสด็จยั้ง
ให้สัตย์ประวัติปรีดี ปราโมช
สิ่งของปคองตามตั้ง แต่งน้อมประนมถวาย

๒๖. ประชาชนกล่นเกลื่อนซ้อง สนองถวาย
สิ่งผสงผจงผแจงหมาย หวั่งไหว้
อิฐปิดสุวรรณหมาย ประมาณมาก
แขกขอมประนอมประนมได้ ลากเนื้อนาสวรรค์

๒๗. ถานต่ำจำคิดได้	เสมียรหมาย
เสาคดกระหยดแยงปลาย	ขดได้
อิฐทับรดับรเดียนหลาย	ขืนข่ม
ขอนขั้นประจันพื้นไว้	เสียดซ้ำประกำลอง
๒๘. เสร็จชลอก่อแท่นขึ้น	รองรับ
รื้อเลือกเฝือกประดับ	ทับไว้
เสมอนิทรกิจกลหลับ	ลืมตื่น
ร้าวฉานสท้านไม้	แยกย้ายสลายคง
๒๙. ที่สุวรรณอันชอกช้ำ	สล่ำสลาย
ปูนปั้นสรรพทลุยทลาย	เร่งรื้อ
แคะคุ้ยขจุยขจายทราย	โรยร่วง
อิฐผุพลุพังซื้อ	ชั่วช้าประดาเสีย
๓๐. ชินศรีปรีดิ์เลื่องล้ำ	ขจายจร
สถิตย์ไหนให้สถาวร	แห่งหั้น
วัดวาบรำบราทร	มานอยู่
พลอยเรืองประเทืองเปลื่องปั้น	เลิศล้ำจำเสมอ
๓๑. วัดใกล้ในประเทศแคว้น	แขวงขัน
ชำรุดทรุดโทรมสรรพ์	หักหั้น
....	....
....	....
๓๒.	....
....	....
จำแกระแหนะวางบาน	ผจงบวก
ปจิดปจงทรงแปลงปั้น	เลื่อนล้ำเสมอสมาน
๓๓. อิฐขนผลชอบใช้	แสวงสาร
สุริวงษ์องค์กุมารพาล	หนุ่มน้อย
โฉมเฉลาเยาวมารการ	แสวงหาบ
คานแบกแสรกหิ้วห้อย	แอรแน้พรุงพรัง

๓๔. พระองค์ทรงโลกย์ล้ำ สุริย์วงษ์
บำรุงผดุงศาสนยง ยิ่งไท้
แม้ชินศรีบดีองค์ คงอยู่
จักแจ้งแสดงธรรมให้ มากเนื้อในผล

๓๕. มหาโพธิโตรดน้อยหนุ่ม ยรรยง
อยู่ลอดดอทลมลง เลื่อนน้ำ
ภูวนัยไปล่ปลงผจง จริงรอด
ชลอไปไม่ชอกช้ำ ชื่อพ้นอันตราย

๓๖. พิหารการก่อได้ เสมอใจ
ยาวย่านสถานขึงไข ชื่อชื้น
พนักอิงพิงเพียงไสล ไสยาสน์
ถานส่งผจงพูนพื้น แน่นเนื้อนูนเสมอ

๓๗. วัดเก่าเอาสถิตย์เข้า เคียงสอง
เป็นโบสถ์โทษแถลงปอง ลวงส้าง
พระสงฆ์จำนงสนอง เสนอนาศ
วินัยกิจประสิทธิ์สร้าง สืบเท้าดรธาร

๓๘. ปราการสถานก่อกั้น อจงทรง
ริมรอบประกอบประสงค์ลง ดอกไม้
เสนอสนองจำนงองค์ พุทธรูป
กลิ่นเกลาเสาวคนธ์ให้ เฟื่องฟุ้งขจายถวาย

๓๙. การบุเรียนเสถียรสถิตย์ไว้ ในสถาน
ก่ออิฐพิศดารการ แต่งตั้ง
อาศนพระชนมานบาล ชนชาติ
ทำบุญสุนทรทั้ง เทศพร้องแสนเกษม

๔๐. แถวถนนชนชื่นช่วย เกษมศรี
หลังคารจนารี รวดนั้น
เห็นสนุกนิสุขสานต์ปรีดิ์ เปรมราษฎร์
สอาดสอ้านสถานทุกชั้น ชื่นเชื้อสนุกสนาน

๔๑. หอระฆังตั้งแต่งไว้ ทำสการ
หูหาปรากฏสถาน แน่งน้อย
พระสงฆ์ทรงธรรมสาร แสวงโมกข์
ในกิจสิทธิการร้อย สิ่งสร้างผดุงบุญ

๔๒. คูขุดสุดเล่ห์เลี้ยว วงเวียน
รอบราบปราบสถิตย์เสถียร ปลูกไม้
ที่สถานสอ้านสอาดเตียน แลลิ่ว
ไผ่สลับระดับรเดียรให้ ชอบชั้นพรรณราย

๔๓. ยางใหญ่ไว้นอกนั้น เป็นขนัด
สว่างไสวในวงวัด เขตขั้น
ขนุนขนันพิกุลถัด แถวหนึ่ง
เรียงเรียบระเบียบชิดชั้น ม่วงไม้ในคู

๔๔. ศิลาจารึกพื้น พจมาลย์
แรกเริ่มผเดิมผดุงการ แต่งตั้ง
สถิตย์เสถียรจำเนียรนาน ปถมแท่น
ในอนาคตยศยั้ง อยู่เท้ากัลปา

๔๕. ภัพผลล้นลาภล้ำ จักรวรรดิ
แม้นใดในเนาวรัตน์ โกฏแก้ว
สมบัติจักรพรรดิ์จัด พูนเพิ่มก็ดี
บุญแบ่งแมลงลัดแล้ว เลิศล้ำแสนเสนอ

๔๖. พระองค์ยงยศเจ้า จักรพาฬ
ทรงธรรมสรรพสุทธิสาร สืบไว้
เสวยสวัสดิวัทธสถาน พานเทียบ
เรืองรุ่งกรุงกระษัตรให้ นบน้อมประนมถวาย

๔๗. ขอพรพุทธรูปเรื้อง จอมอารีย์
อันผจญพลมารดาล พ่ายแพ้
ขอจงภูดาธาร ทรงทวีป
เรืองฤทธิปลิดไปล่แปล้ ปราบท้าวทุกสถาน

๔๘. ขอพรพระพุทธห้าม สมุทไทย
ห้ามชลาไลยไหล ขาดค้าง
ขอจงองค์ภูวไนย ทุกทวีป
ห้ามหายมลายล้าง นอกเนื้อในขันธ์

๔๙. ขอพรพุทธยาตรเยื้อง เจียรจร
กรุณานรากร ไฝ่ฝัน
ขอจงดำรงนร นิจภาพ
ผดุงบำรุงภพชั้น เกียจร้ายสลายแสลง

๕๐. ขอพรพุทธภาคย์เพี้ยร จักรวรรดิ
ทรมานจุลจักรพรรดิ์ แก่นแก้ว
ขอจงเพิ่มพูนสวัสดิ์ บดีราช
ฤทธิรญูผจญภพแผ้ว ผ่านพื้นสกลไกร

๕๑. ขอพรพระสมาธิน้ำ ในสาร
สมาบัติขัดญาณการ แก่นเกื้อ
ขอจงองค์บดีบาล ภูวโลกย์
ให้ได้อำมฤตยเนื้อ เนื่องน้าวไญยธรรม

๕๒. ขอพรพระพุทธรูปเรื้อง รำพึง
ตฤกไตรในทวดึงษ์ ถ่องถ้วน
ขอจงทรงศักดิ์คำนึง ในน่าน
เสลขสลัดสัจธรรมล้วน เลิศเนื้อในผล

๕๓. ขอพรพระพุทธห้าม แก่นจันทร์
ห้ามสิ่งสรรพอาธรรม์ ผ่องแผ้ว
ขอจงพระองค์ถลัน เถลิงโลกย์
ห้ามหายขจายประทุษฐ์แล้ว เฟื่องฟุ้งผดุงดี

๕๔. ขอพรพุทธเนตรน้าว นำถวาย
เจ็ดสถารสการ เสมอหมาย มุ่งไว้
ขอจงพระองค์ผลาย ศุขภาพ
สัตตทิศประสิทธิจงได้ ลาภล้ำนำสนอง

๕๕. ขอพรพุทธภาคย์ให้ ไสยา
อสุรินทรจินตยามา ไฝ่เฝ้า
ขอจงองค์จักรา สุรภาพ
เกษมสานต์บานจิตตเช้า ค่ำคล้อยนิจการ

๕๖. ขอพระปเจกเจ้า แรงฤทธิ
แลให้ไวยวุฒิสิทธิ เศกหล้า
ขอจงพระองค์อิศ ศวรภาพ
เรารุงบำรุงผดุงฟ้า เฟื่องฟุ้งคุงสวรรค์

๕๗. ขอพระเอารสสร้อย สารีบุตร
วิทธยาปรกฏสุทธ โลกย์ล้ำ
ขอจงจรรโลงอุด ดุมเลิศ
เรืองวิชาญูการก้ำ กึ่งเทียนเสมอสมาน

๕๘. ขอพระอนุรุทธเฉี้ยว ชาญชงัด
ทิพเนตรเดชใครทัด เทียบได้
ขอจงองค์กษัตริย์ สนองเนตร
เห็นแจ้งแห่งใดให้ รุ้งรู้เริงเสมอ

๕๙. ขอพระสิมพลิศล้ำ ในสถาน
ภพไตรใครเสมอสมาน เปรียบได้
ขอจงจุธาธาร ธรณิศร์
สรรพบรรณาการให้ นอบน้อมประนมถวาย

๖๐. ขอพระกัสสปสร้าง แสนกัลป
ทรงธุดงค์คงขันธ์ อยู่ยั้ง
ขอจงภูธรธรร มิกราช
ไว้ยศยงจงตั้ง ต่อเท้ากัลปา

๖๑. ขอพรอุปคุตคถุ้น มารขาม
วัสวดีอสุริตาม กราบเกล้า
ขอจงพระองค์ปราม หริราช
ทุกนครอ่อนฤทธิเร้า นอบน้อมสยบแสยง

๖๒. ขอพระอุปถากโอ้ อานนท์
คลังธรรมสรรพสบสกล รวดรู้
ขอจงจตุรภุชดล แดนทวีป
อเนกอนันต์สรรสิทธิผู้ อื่นนั้นอย่าเสมอ

๖๓. ขอพรภิกษุนิศน้าว ทรงธรรม์
วิไนยไกรสรสรรพ์ ผ่องแผ้ว
ขอจงทรงคุณันต์จรร โลงโลกย์
บริสุทธิวุฒิไว้แล้ว เลิศล้วนศุขสานต์

๖๔. จงพระแรมโรคค้าง ในสกนธ์
จงพระจำเริญชนม์ กว่าร้อย
จงพระเสวยศุขผล เพียรเพิ่ม
จงพระไทยใคลคล้อย คลาศพร้องพงษ์พันธ์

๖๕. เดชะพระพุทธให้ สถาผล
เดชะพระธรรมผจญ บาปนี้
เดชะพระสงฆ์ดล แดนมารค
เดชะพระตะบะบุญมลี้ หลีกร้ายขยายหนี

๖๖. ขอจงทรงเดชได้ ไอยรา
ขอจงจำนงหา แก่นเกื้อ
ขอจงดำรงอา รามรวด
ขอจงได้ในเนื้อ ยอดเยิ้มไญยธรรม

๖๗. จงพระทรงโลกย์ล้ำ สุริวงษ์
จงจำเริญยศยง อย่าม้วย
จงเรืองรุ่งฤทธิรงค์ ราญูราพ
จงสิ่งใดได้ด้วย เดชพร้องพรถวาย

๖๘. สิ่งประสงค์จงได้ดั่ง โดยแสวง
เสร็จสรรพ์พรรณอันแสดง ผ่องแผ้ว
เสวยสวัสดีวัทธแจง คุณเลิศ
จงพระไทยใคลแคล้ว คลาดร้ายขจายเสีย

๖๙. อนุชาข้าแกล้วกล่าว	กลอนถวาย
เพียญชลคลาดบาทคลายหลาย	แห่งพลั้ง
ผิดอรรถขจัดขจายปลาย	สลายสล่ำ
แม้พลาดประมาทประมาณยั้ง	โทษร้ายขจายเสีย

คำอ่านศิลาจารึก

อักษรและภาษาไทย

ได้มาจากฝาผนังด้านหน้าในพระอุโบสถวัดป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ปัจจุบันอยู่ที่ในพระอุโบสถ

วัดป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

เนื้อเป็นหินชนวน สีเขียว

วัดส่วนกว้าง ๖๙ ซม. ส่วนสูง ๑๓๔ ซม. ส่วนหนา ๕ ซม.

นายประสาร บุญประคอง อ่าน

คำจารึก	คำอ่านปัจจุบัน
๑. ๐ศุภมัศดุ ๒๒๗๑ ศกอัชสงง	๐ ศุภมัสดุ ๒๒๗๑ ศกอชสังวัจฉร[๑]
วัดฉรวิศาขยมาศ ศุขปักษ	วิสาขยมาส[๒] ศุกรปักษ์[๓] อัฐมีดิถี[๔]
อัถมีดิดถี จันทวาร	จันทวาร[๕]
๒. พระบาท พระศรีสรรเพชญ	พระบาทพระศรีสรรเพชญ
สํมเดจเอกาทศรุทอิศวรบรํม	สมเด็จเอกาทศรุทอิศวร บรม
นารถบรํมบพิตร พระ	นารถบรมบพิตร พระ

๓. พุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าประ สาททอง พระเจ้าช้างเมิยม พระเจ้าช้างเผิอก ทรง	พุทธเจ้าอยู่หัว พระเจ้าปราสาท ทอง พระเจ้าช้างเนียม พระเจ้า ช้างเผือก ทรง (๖)
๔. ทศพิธราชธรรม กอปรด้วย พระเดชฤทธิ สิทธิศักษฤษดิ รักษสงงหารวิศาล	ทศพิธราชธรรม กอปร ด้วย พระเดชฤทธิ์ สิทธิศักดิษฤษดิ รักษสังหารวิศาล
๕. วิสุทธอุดมบรมจักรพรรดิษร ธรธรรมิกราชาธิราชอันประ เสีรดิ เสดจพระราชดำ	วิสุทธอุดมบรมจักรพรรดิศรธร ธรรมิกราชาธิราชอันประเสริฐ เสด็จพระราชดำ
๖. เนิรกรีธานรานิกรวรมุขมน- ตรีพิธิโยธา ขึ้นมายกชลอ พระพุทธไสยาศน ณ อาราม	เนินกรีฑานรานิกรวรมุขมนตรีพิ ริโยธา ขึ้นมายกชะลอพระพุทธ ไสยาสน์ ณ อาราม
๗. ตำบลป่าโมคซึ่งจะเถิ่งแก่อุทก	ตำบลป่าโมก ซึ่งจะถึงแก่อุทก (๗)
อัตรายขึ้นมาจากฝั่งคงคา สิ้นมรรคาสี่เส้นสี่วา จึ่ง	อันตราย ขึ้นมาจากฝั่งคงคาสิ้น มรรคา ๔ เส้น ๔ วา จึ่ง
๘. ให้ถาปนาพระมหาวิหารพระ พุทธไสยาศนไว้ ณ โบราณา วาศ อันชื่อวัดตลาดใน ะ	ให้ถาปนาพระมหาวิหารพระพุทธ ไสยาสน์ไว้ ณ โบราณาวาส อัน ชื่อวัดตลาดใน ะ
๙. สถานที่นี้แล้ว จึ่งมีพระราช โองการมาน พระบันทูลดำ รัส เหนือเกล้าเหนือกร	สถานที่นี้แล้ว จึ่งมีพระราชโอง การมาน พระบัณฑูรดำรัสเหนือ เกล้าเหนือกระ
๑๐. หม่อม สง่งแก่พระราช สงครามว่า พระวิหารเก่าอัน โบราณถาปนา ไว้ในอาราม วัด	หม่อม สั่งแก่พระราชสงครามว่า พระวิหาร เก่าอันโบราณถาปนา ไว้ในอาราม วัด

๑๑. ตลาดนี้ ฝาผนังแลหลังคา พระวิหาร นน้นทำรุดทรุด โทรม แลพระพุทธรูป	ตลาดนี้ ฝาผนังแลหลังคาพระ วิหาร นั้นชำรุดทรุดโทรม แล พระพุทธรูป
๑๒. ในพระวิหารนน้นเส้าหมอง นัก แลให้เร่งถ้ าพระวิหาร นน้นลง จให้ถาปนา เปนพระ	ในพระวิหารนั้นเศร้าหมองนัก แลให้เร่งรื้อพระวิหารนั้งลง จะ ให้ถาปนา เป็นพระ
๑๓. วิหารอุโบสถไว้สำหรับพระ สงฆกทำอุโบสถาธิกำมสืบไป ในอนาคตกาล แลครั้นถ้ๅ พระ	วิหารอุโบสถไว้สำหรับพระสงฆ์ กระทำอุโบสถาธิกรรมสืบไปใน อนาคตกาล แลครั้นรื้อพระ
๑๔. วิหารเก่านน้นลงสำเร็จแล้ว ครั้นเถิ่ง อัชสงงวัดฉรเชษฐ มาศกาลปกัษ ปัญจมีดิดถี	วิหารเก่านั้นลงสำเร็จแล้ว ครั้น (๘) ถึงอชสังวัจฉรเชฏฐมาส (๙) กาฬ- (๑๐) ปักข์ ปัญจมีดิถี (๑๑)
๑๕. อาทิตยวารเพลารุ่งแล้ว นาลิกา ๗ บาดกอปรด้วย ศุภนักขัตสกุณ นิมิ่ตรอันปะ	อาทิตยวาร เพลารุ่งแล้วนาฬิกา (๑๒) ๗ บาท กอปรด้วยศุภนักขัต สกุณ นิมิตอันประ
๑๖. เสรีดิจึ่งพระบาทสมเดจบรํม นารถ บรํมบพิตรพระพุทธ เจ้าอยู่หัว เสดจแรก	เสริฐ จึ่งพระบาทสมเด็จบรม นารถ บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่ หัว เสด็จแรก
๑๗. ถาปนาพระมหาวิหารอุโบสถ นี้ แล้วจึ่งมีพระราชโองการ มานพระบันทูลดำรัสสงง่แก่	ถาปนา พระมหาวิหารอุโบสถ นี้ แล้ว จึ่งมีพระราชโองการมาน พระบันฑูรดำรัสสั่งแก่

๑๘. เจ้าพญาศรีธรรมาธิราช แล พระศรีมโหสถ ให้ทำเปน พระดำราจาริกลงในแผ่นสีลา	เจ้าพระยาศรีธรรมาธิราชแลพระศรีมโหสถ ให้ทำเป็นพระตำราจารึกลงในแผ่นศิลา
๑๙. ไว้ ในพระมหาวีหารอุโบสถนี้ เพื่อจให้เปนพระโยชนแก่พระภิขุสงฆอันเปน	ไว้ ในพระมหาวิหารอุโบสถนี้ เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์อันเป็น
๒๐. (พระพุ) ทโธรศให้จำเริญในพระสาศนาสืบไปตราบเท้าห้าพันพระพรรษาว่าพระ	พระพุทโธรส ให้จำเริญในพระศาสนาสืบไปตราบเท่าห้าพันพระพรรษาว่าพระ
๒๑. (สงฆ) อันจกทำอุโบสถาธึกำมในพระมหาวิหารอุโบสถนี้ ถ้าแลพระสงฆผู้เป็นอธิ	สงฆ์อันจะกระทำอุโบสถาธิกรรมในพระมหาวิหารอุโบสถนี้ ถ้าแลพระสงฆ์ผู้เป็นอธิ
๒๒. (การแล) พระสงฆอันเปนอันดับในอารามนี้กดี แลพระสงฆ ณ อารามอืนแลจมากทำ	การแลพระสงฆ์อันเป็นอันดับในอารามนี้ก็ดี แลพระสงฆ์ ณ อารามอื่น แลจะมากระทำ
๒๓. (อุโบสถ) ธิกำมในอารามพระพุทธไสยาศนนี้กดี ให้ประพฤธิต้งงอยู่ในจตุปารึสุทธ	อุโบสถาธิกรรมในอารามพระพุทธไสยาสน์นี้ก็ดี ให้ประพฤติตั้งอยู่ในจตุปาริสุทธ
๒๔. (ศีลตาม) พระวีในยบันยัดดิแลประนิบัดเป็น เอกจิตร เอกฉันทพร้อมกันตามพระพุทโธ	ศีลตามพระวินัยบัญญัติ แลปรนนิบัติเป็น เอกจิตร เอกฉันท์พร้อมกันตามพระพุทโธ
๒๕. (วาท จึ่งให้ ก) ทำอุโบสถาธิกำมในพระมหาวิหารอุโบสถหลวงนี้ถ้าแลสงฆรูป (ใด)	วาท จึ่งให้กระทำอุโบสถาธิกรรมในพระมหาวิหารอุโบสถหลวงนี้ถ้าแลสงฆ์รูปใด

๒๖. (แลมิได้ทำ) ตามพระวิไนย พระพุทธเจ้าบันทูล แลรุ้ในใจเองแล้วอย่าได้เข้าใน (พระ)	แลมิได้ทำตามพระวินัยพระพุทธเจ้าบัณฑูร แลรู้ในใจเองแล้ว อย่าได้เข้าในพระ
๒๗. (วิหารอุโบสถ) ถ หลวง ณ อารามนีตราบเท้าห้าพันพระพรรษา ถ้าแลพระสงฆรูปใด	วิหารอุโบสถหลวง ณ อารามนี้ ตราบเท่าห้าพันพระพรรษา ถ้า และพระสงฆ์รูปใด
๒๘. (สำเรจกิจ) แล้วใส้ให้ตรวจน้ำสิโนทกถวายพระราชกุศลจงทุกวันอุโบสถ (นน้น)	สำเร็จกิจแล้วไซร้ ให้ตรวจน้ำ (๑๓) สิโนทก ถวายพระราชกุศลจงทุกวันอุโบสถนั้น.

อธิบายคำ

(๑) อชสังวัจฉร	=	ปีมะแม
(๒) วิศาขยมาส	=	เดือน ๖
(๓) ศุกรปักษ์	=	ข้างขึ้น
(๔) อัฐมีดิถี	=	ขึ้น ๘ ค่ำ
(๕) จันทวาร	=	วันจันทร์
(๖) กอปร	=	ประกอบ
(๗) อุทกอันตราย	=	อันตรายเกิดแต่น้ำ (เช่นน้ำเซาะตลิ่งเป็นต้น)
(๘) เชฏฐมาส	=	เดือน ๗
(๙) กาฬปักษ์	=	ข้างแรม
(๑๐) ปัญจมีดิถี	=	แรม ๕ ค่ำ
(๑๑) อาทิตยวาร	=	วันอาทิตย์
(๑๒) เพลารุ่งแล้วนาฬิกา ๗ บาท	=	๖ โมงเช้ากับ ๔๒ นาที (บาทหนึ่ง = ๖ นาที)
(๑๓) น้ำสิโณทก	=	คำเต็มว่า “ทักสิโณทก” แปลว่า น้ำกรวดในเวลาให้ทาน

พระวิหารเขียน ก่อด้วยอิฐฉาบปูนสีขาว หลังคาลด ๒ ชั้น หน้าบันลายปูนปั้นลงรักปิดทองประดับช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ ด้านหน้ามีประตูเข้าออก ๒ ประตู ประตูกลางมีเกยสำหรับวางเสลี่ยง ข้างในมีบันไดขึ้นลง ๓ ขั้น ด้านหลังวิหารเป็นผนังทึบ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวไว้หนังสือจดหมายระยะทางไปพิษณุโลกว่า ที่เรียกวิหารเขียนเพราะข้างในเขียนภาพชาดก ฝีมือ สมัยรัชกาลที่ ๓ หรือรัชกาลที่ ๔ ปัจจุบันลบเลือนเกือบหมดแล้ว ส่วนบานประตูกลางของวิหารเขียนซึ่งเป็นมุก ได้นำลงไปไว้ที่วิหารยอดวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพ-มหานคร สมัยรัชกาลที่ ๕ ประตูหน้าต่างหน้าบานเขียนลายรดน้ำ ส่วนหลังบานเขียนภาพแจกันดอกไม้และเครื่องบูชาอันเป็นมงคลตามมติของจีน พระวิหารเขียนสร้างในสมัยอยุธยา เป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ ในคราวเสด็จชะลอพระพุทธไสยาสน์

พระมณฑปพระพุทธบาท ๔ รอย เป็นมณฑปขนาดย่อม รูปทรงสี่เหลี่ยมสูง ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทาสีขาว หลังคาลด ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันประดับลวดลายปูนปั้น รอยพระพุทธบาทสลักด้วยหิน เล่าสืบกันมาว่าเดิมอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก รอบมณฑปมีกุฏิจำนวน ๔ หลัง สำหรับพระภิกษุสามเณรหรืออุบาสกอุบาสิกา เจริญสมถะและวิปัสนากรรมฐาน ส่วนอีกหลังหนึ่งอยู่ด้านใต้ของมณฑปเป็นหลังใหญ่ ส่วนบนสร้างเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว

พระเจดีย์ใหญ่ ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทาสีขาว ตั้งอยู่ด้านหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ อยู่แนวเดียวกันกับพระมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธบาทสี่รอย

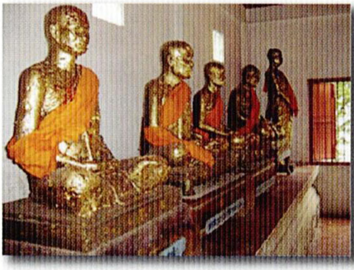
ศาลาการเปรียญเป็นอาคารโถงชั้นเดียวหลังคาทรงไทยเรียงกัน ๓ หลัง คล้ายเรือนแฝด หลังคาช่วงกลางใหญ่กว่าด้านซ้ายขวา ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์หน้าบันกลางประดับด้วยกระจกสีเป็นเรื่องพระพุทธประวัติ ส่วนหลังซ้ายขวาหน้าบันเขียนลวดลาย ปัจจุบันลบเลือนไปเกือบหมดแล้ว กว้าง ๓๐ เมตร ยาว ๓๖ เมตร

หอระฆังกว้าง ๒.๖ เมตร ยาว๒.๖ เมตร สร้างเมื่อ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๙ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะทรงไทย หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดงประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี สร้างสมัยพระปาโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เป็นเจ้าอาวาส หลังเก่าชำรุดทรุดโทรมผุพัง เพราะสร้างมานาน สมัยพระปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) พ.ศ. ๒๔๘๐

เรือสำเภา ตั้งขวางอยู่ที่หน้าพระวิหารเขียน ก่อด้วยอิฐฉาบปูนทาสีขาว ภายในเรือสำเภา มีเจดีย์ประดิษฐานอยู่กลางลำเรือ

ศาลาฉนวน เป็นทางเดินจากท่าน้ำไปสู่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เสาคานคอนกรีต หลังคามุงกระเบื้องเดิมมีจำนวน ๕๔ ห้อง ปัจจุบันเหลือไม่ถึงเนื่องจากตลิ่งพังลงน้ำ จำเป็นต้องรื้อถอนออก สมัยพระราชสังวรวิสุทธิ์ (แช่ม กิมฺพิโล) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๒๐) ได้สร้างเขื่อนหน้าวัดป้องกันน้ำเซาะตลิ่งพัง จึงได้ตัดฉนวนออก แล้วสร้างเป็นศาลาตรีมุข เปลี่ยนกระเบื้อมุงหลังคาจากกระเบื้องปูนซิเมนต์เป็นกระเบื้องเคลือบสีเหลืองครั้นสมัยพระปาโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ.๒๕๓๑) ได้ตัดฉนวนออก ๓ ห้อง ให้ถนนป่าโมกราษฎร์บำรุง ผ่าน เพื่อสะดวกแก่ยวดยานสัญจรไปมาทำหน้าบัน มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ทั้ง ๒ ด้าน เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาจากกระเบื้องปูนซิเมนต์เป็นกระเบื้องเคลือบสีแดง (สุโขทัย) ทั้งหมดหลัง

พระวิหารน้อย ประดิษฐานรูปหล่ออดีตเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร ตั้งอยู่นอกกำแพงด้านหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เหนือฉนวนยาวทางเข้าสู่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์

เจ้าแม่ซ่อมะขาม เป็นคนงามของอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง คนหนึ่งในสมัยนั้น สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เกียรติประวัติของแม่ซ่อมะขาม ร่วมด้วยผู้คนชาวป่าโมก ออกสู้รบ จนตัวตาย สละชีพเพื่อรักษาชาติและแผ่นดินไว้ สมกับเป็นวีรสตรีไทยใจกล้าของชาวป่าโมก เป็นคู่ใจของนายขนมต้มยอดนักมวยเอก ผู้ใช้ลีลาแม่ไม้มวยไทย ล้มพม่าได้ถึง ๙ คน จนพระเจ้า - มังระ กษัตริย์พม่าฉงนใจ ดังเป็นตำนานที่เล่าขาน จนทุกวันนี้

เสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง

หอสวดมนต์ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๔ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ สมัยพระปาโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เป็นเจ้าอาวาส เป็นอาคารทรงไทยชั้นเดียว ใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงสังกะสี

ศาลาท่าน้ำหรือศาลาพักร้อน ๒ หลัง ลักษณะเป็นศาลาพื้นสูง สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงกระเบื้องมีช่อฟ้า ใบระกา หลังหนึ่งหน้าบันเป็นรูปพระพุทธรูปนั่งและพระพุทธไสยาสน์ อีกหลังหนึ่งหน้าบันเป็นรูปเทพพนม ราษฎรเป็นผู้สร้าง อยู่ด้านเหนือและใต้ของศาลาการเปรียญ

ฌาปนสถาน กว้าง ๑๗ เมตร ยาว ๒๙ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ลักษณะเป็นศาลาทรงสูง แยกเป็นสองส่วนส่วนหน้าสำหรับตั้งศพ ส่วนหลังเป็นเตาสำหรับเผาศพ ก่อสร้างด้วยอิฐฉาบปูน เสาคานคอนกรีตเสริมเหล็ก มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ คันทวย บัวปลายเสา หน้าบันเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ

กุฏิ จำนวน ๙ หลัง

กุฏิหลังที่ ๑ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ลักษณะเป็นทรงปั้นหยา ๕ หลบ ๒ ชั้น เสา คาน เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก พื้น ฝา ทำด้วยไม้สัก ไม้แดง หลังคามุงกระเบื้อง ชั้นบนสำหรับเป็นที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร ชั้นล่างสำหรับเป็นที่อยู่ของศิษย์วัดและเก็บพัสดุต่างๆ

กุฏิหลังที่ ๒ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ลักษณะเป็นทรงปั้นหยา ๕ หลบ ๒ ชั้น เสา คาน เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก พื้น ฝา เป็นไม้หลังคามุงกระเบื้องปูนซิเมนตร์ ใช้ประโยชน์เหมือนหลังที่ ๑

กุฏิหลังที่ ๓ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ลักษณะทั่วไป การก่อสร้างและการใช้ประโยชน์เหมือนหลังที่ ๒

กุฏิหลังที่ ๔ กว้าง๔ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ ลักษณะทั่วไป การก่อสร้างและการใช้ประโยชน์เหมือนหลังที่ ๓

กุฏิหลังที่ ๕ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านเหนือของพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ลักษณะเป็นเรือนไม้ทรงเยอรมัน ๒ ชั้น วัสดุก่อสร้างทั้งหมดเป็นไม้สัก หลังคามุงกระเบื้องใช้เป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุ สามเณร

กุฏิหลังที่ ๖ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านเหนือของพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ลักษณะเป็นตึก ๒ ชั้น สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้องเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุที่ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี

กุฏิหลังที่ ๗ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๑๔.๕๐ เมตร อยู่ด้านเหนือติดกับกุฏิหลังที่ ๖ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ ลักษณะเป็นตึก ๒ ชั้น สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ

กุฏิหลังที่ ๘ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร อยู่ด้านหน้าวัดทางทิศเหนือ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ลักษณะเป็นเรือนทรงมะนิลา สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง มีระเบียงหน้า หลังคามุงกระเบื้อง เป็นเรือนที่มีความสวยงามในด้านสถาปัตยกรรม เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ

กุฏิหลังที่ ๙ กว้าง ๔ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร ตั้งอยู่ด้านหน้าวัดติดกับกุฏิหลังที่ ๘ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ลักษณะเป็นเรือนทรงมะนิลา สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้อง บานประตูทำด้วยไม้สักสลักเป็นรูปต่าง ๆ สวยงามมาก

การศึกษา

วัดป่าโมก วรวิหาร มีสำนักเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษา ดังนี้

๑. โรงเรียนปริยัติธรรม มีทั้งแผนกธรรม - บาลี

๒. โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดปาโมกข์ (นรสีห์วิทยาคาร) สอนระดับประถมศึกษา

๓. โรงเรียนปาโมกข์วิทยาภูมิ สอนระดับมัธยมศึกษา

ลำดับและประวัติเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสวัดป่าโมกตั้งแต่แรกสร้างนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแต่ในศิลาจารึกอักษรและภาษาไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทรเกษม ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปรากฏข้อความว่า **"สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ พระมหาสุวรรณโชติ เจ้าอธิการวัดป่าโมก ถวายพระพรเรื่องพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก น้ำเซาะตลิ่งพังเข้ามาเกือบจะถึงพระวิหารแล้ว"** และตำนานคณะสงฆ์ พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตอนทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งกรุงเก่า ปรากฏนามเจ้าอาวาสวัดป่าโมก คือ **"พระครูพุทธไสยาสน์รักขิตญาณมุนี"**

และตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (พ.ศ. ๒๕๔๙) มีเจ้าอาวาสครองติดต่อกันมา ๙ รูป ดังนี้

เจ้าอาวาสรูปที่ ๑

เจ้าอาวาสรูปแรกในปลายรัชกาลที่ ๔ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ คือ พระครูปาโมกข์มุนี นามเดิม "อิน" เป็นพระปลัดมาก่อน ชาติภูมิของท่านอยู่บ้านบางธรณี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ครองวัดอยู่กี่ปีไม่ปรากฏ ถึงมรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ อายุ ๘๙ ปี

เจ้าอาวาสรูปที่ ๒

พระอธิการคง ชาติภูมิอยู่ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง อุปสมบทที่วัดป่าโมก เป็นสัทธิวิหาริกของพระครูปาโมกข์มุนี (อิน) ครองวัดอยู่ ๔ ปี

เจ้าอาวาสรูปที่ ๓

พระครูปาโมกข์มุนี นามเดิมว่า "พัน" มีชาติภูมิอยู่บ้านตำบลฤาชัย อำเภอเสนา[๑] จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรขุนศรีนรธาร เกิดเมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๐๔ ในรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระวันรัต (ทิต) แต่ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพโมลี (ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๑ - ๒๔๓๕ เป็นพระอุปัชฌาย์ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูปาโมกข์มุนี ครองวัดป่าโมกอยู่ ๕ ปี ก็ลาสิกขา

เจ้าอาวาสรูปที่ ๔

พระมหาตรึก ไม่ปรากฏชาติภูมิ เดิมอยู่วัดศาลาปูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มาเป็นผู้ครองวัดแต่ก็อยู่ได้เพียง ๓ เดือนเท่านั้น ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้วก็กลับไปอยู่วัดเดิม

เจ้าอาวาสรูปที่ ๕

พระปาโมกข์มุนี นามเดิม "เจิม พงสปีสี" เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ ตรงกับปีขาล วันอาทิตย์ บิดาชื่อ นายเนียม พงสปีสี อดีตเจ้าอาวาสวัดกะสอบ (วัดพินิจธรรมสาร) รูปที่ ๔ มารดาชื่อ นางอ่อน มีชาติภูมิอยู่บ้านตำบลเอกราช

---

๑ ปัจจุบันนี้ขึ้นกับอำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง อุปสมบทที่วัดป่าโมก พระครูปาโมกข์มุนี (อิน) วัดป่าโมกเป็นพระอุปัชฌาย์ ให้นามฉายาว่า **"อิสฺสโร"** ครั้นบวชแล้วลงมาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ กรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อพรรษา ๗ (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๔ กลับขึ้นไปอยู่วัดป่าโมก ครั้งถึงพรรษาที่ ๑๓ (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐) เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดป่าโมก เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ (ร.ศ. ๑๑๘) อายุ ๓๔ ปี ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก ที่พระครูปาโมกข์มุนี พ.ศ.๒๔๔๗ ได้เป็นเจ้าคณะแขวงป่าโมก คือ เจ้าคณะอำเภอป่าโมก ในปัจจุบันในยุคที่พระครูปาโมกข์มุนี (เจิม) ครองวัดป่าโมกนั้น ขุนวิไลปาโมกข์ (ยุ้ย สุจริต) เป็นมรรคนายก (มรรคทายก) ครั้งถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะชั้นสามัญยกที่ พระปาโมกข์มุนี โดยพระราชทานสัญญาบัตร พัดยศ ให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมดิลก เจ้าคณะตรวจการภาค ๒ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม นำไปถวาย ณ ที่ศาลาการเปรียญวัดป่าโมก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ เวลานั้นท่านชราภาพมากแล้วตามองอะไรไม่เห็น ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดป่าโมกในเวลานั้นคือ พระครูนรสีห์บริหาร (ปลีก กิจฺจโกสโล) ได้จัดให้พระภิกษุหนุ่มเข้าเวรปฏิบัติท่านเป็นประจำทุกคืน ส่วนในเวลากลางวัน นายโส มิลินทบูณณ์ ผู้มีศักดิ์เป็นหลานชายของท่านเป็นผู้ปฏิบัติรับใช้ถวายภัตตาหารเช้าและเพลเป็นประจำ

พระปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) เป็นเจ้าอาวาสครองวัดป่าโมกได้ ๕๕ ปี อาพาธเป็นโรคชราถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๔๙๕ อายุ ๘๘ ปี

จารึกเรื่องการปฏิสังขรย์ยุคพระปาโมกข์มุนี (เจิม) ครองวัดป่าโมก แผ่นที่ ๙๖ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕ วันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเมีย

ปาโมกมุนีสุส อนุสฺสติ

พระครูปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) พงสปีสี เจ้าอาวาสชั้นเอก เจ้าคณะแขวงป่าโมก ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูปาโมกข์มุนีและเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโมกแต่วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ร.ศ. ๑๑๘

ได้ทำอนุสรณ์ก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระพุทธไสยาสน์และถาวรวัตถุไว้ในวัดป่าโมก ด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวและส่วนพระมหากษัตริย์ พร้อมด้วยพระบรมวงศ์ และราษฎร รวมเป็นจำนวนเงินและวัตถุทั้งสิ้น คือ

(๑) สละทองปิดองค์พระพุทธไสยาสน์ เป็นจำนวน ๙๗,๑๑๓ แผ่น เป็นจำนวนเงิน ๒,๙๑๓.๓๙ บาท

(๒) สละทรัพย์ปฏิสังขรณ์พระวิหาร เป็นจำนวนเงิน ๒๖,๖๘๐ บาท เสา ๑๖ ต้น เป็นเงิน ๘๐๐.๐๐ บาท

(๓) สละทรัพย์ก่อสร้างกำแพงแก้วและพื้นคอนกรีต เป็นจำนวนเงิน ๑,๔๐๐.๐๐ บาท

รวมจำนวนเงินทั้งสิ้น ๓๑,๗๙๓.๓๙ บาท

พระมหาผ่อน ยสโชโต (เรืองประยูร) ป.๕

นามแขมแรมนิราศร้าง	ถิ่นถาน
ช่วยกิจคิดในการ	ก่อสร้าง
จารึกอักษรสาร	ถาวรวัด (แผ่นจารึกชำรุดอ่านไม่ได้)
หวังจิตคิดแต่ข้าง	(แผ่นจารึกชำรุดอ่านไม่ได้)

(จารึกแผ่นนี้อยู่ด้านหลังองค์พระพุทธไสยาสน์ ติดกับแผ่นศิลาจารึกคำโคลงพระราชนิพนธ์เรื่องการชะลอพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก)

พระปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) กับ พระพุทธไสยาสน์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสต้นครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ.๒๔๔๘ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับพระปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร)ไว้ดังนี้

"มีเรื่องแปลกที่มาได้พบตัวจริงของผู้ที่ว่าได้เคยพูดกับพระนอนซึ่งเจ้าคณะได้บอกไปหลายเดือนมาแล้วเรื่องคราวนั้นคืออำแดงคนหนึ่งเป็นหลานพระครูปาโมกข์มารักษาอุโบสถอยู่ที่วัดนี้ในกาลปักษ์ใดปักษ์หนึ่ง เวลานั้นสัปบุรุษพากันรับเพลตามภาษาเขาเรียก อยู่ที่วิหารเขียนแต่นางหลานพระครูคนนี้ไม่รับเพล ด้วยมีความวิตกว่าลุงเจ็บ จึงไปบอกกับหลวงพ่อคือพระนอน ขอให้ช่วยรักษา นางนั้นตกใจมากที่ได้ยินเสียงพระนอนนั้นพูดตอบออกมาแต่มิได้ตอบทางพระโอษฐ์ เสียงก้องออกมาจากพระอุระดังได้ยินจนนอกโบสถ์ บอกตำรายา ถามนางนั้นก็อิดเอื้อนไปว่าจำไม่ได้หมด จำได้แต่ใบเงินใบทอง พระครูรับว่าจะให้เพราะได้จดไว้ ยานั้นไปรักษาลุงหายได้แจ้งความให้พระครูทราบ พระครูไม่เชื่อ พอประจวบเกิดพระสงฆ์เป็นอหิวาตกโรคจึงได้ไปลองพูดบ้าง ก็ได้รับคำตอบทักทายปราศรัยเป็นอันดี จนถึงว่าอยากจะพูดกับพระครูมานานแล้วเป็นต้น แต่นั้นมาพระครูได้รักษาไข้เจ็บด้วยยานั้น เป็นอะไรๆ ก็หายห้ามมิให้เรียกขวัญข้าวค่ายา นอกจากหมากคำเดียว และไม่ใช่พูดแต่ ๒ ครั้งเท่านั้นพูดเนืองๆ มาพระครูจึงได้บอกลงไปยังเจ้าคณะและกระทรวง ผู้ที่ได้ฟังพระพูดนั้นไม่ต้องเฉพาะว่าคนเดียว พระฟังพร้อมกัน ๑๕ รูปก็ได้ให้นางคนนั้นลองพูดกับพระก็เห็นจะขาดกรมพระประจักษ์[๑+] จึงไม่ได้ตอบกลับลงมา มีเด็กมากอดได้ให้เสมาตกค่ำจึงมีพายุฝนและฝนตกพรำไม่มาก พระครูส่งจดหมายที่เตรียมไว้จะให้มงกุฎราชกุมารเรื่องพระพูดและตำรายา ในเนื้อความพระครูกล่าวนั้นไม่ยืนยันว่าพระพุทธองค์พูด เป็นคิดเห็นว่าผีสางเทวดาที่สิงอยู่พูด ยานั้นก็เป็น ๒ ขนานขนานหนึ่งเข้าใบส้มใบมะกา เป็นยาปัด ขนานหนึ่งเข้าใบมะตูมเป็นยาคุม

ลิขิตพระครูปาโมกข์มุนี (เจิม อิสสโร)

(ลิขิตฉบับนี้ พระครูปาโมกข์มุนี เตรียมไว้ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเมื่อคราวเสด็จกลับจากมณฑลพายัพแต่เผอิญหาได้เสด็จประทับที่วัดป่าโมกไม่ ลิขิตฉบับนี้จึงยังตกค้าง)

๑+ กรมพระประจักษ์ศิลปาคม. ส

วันที่ ๑๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ.๒๔๔๘)

ลิขิตพระครูปาโมกข์มุนี วัดป่าโมก เมืองอ่างทอง ขอถวายพระพรยังสมเด็จ พระบรมโอรสาธิราช ทรงทราบ

๑. เดิมวันที่ ๑๐ ธันวาคม ศก ๑๒๔ ปีนี้ เวลาบ่ายประมาณ ๖ โมงเย็น พระโตอยู่ในวัดป่าโมก ป่วยเป็นไข้อหิวาตกโรค หมอรักษาก็ไม่บรรเทา ขณะนั้นอุบาสิกาเหลียนอยู่บ้านเอกราช แขวงป่าโมก เมืองอ่างทอง จึงมาขอยาตั้งความสัตยาธิษฐานต่อพระพุทธไสยาสน์ แล้วก็เอาใบไม้ที่สมมติว่าเป็นยานั้นเอามาต้มให้พระโตที่ป่วยนั้นฉัน พระโตก็ฉันยาเข้าไป โรคของพระโตก็หายสมประสงค์ พระโตที่ป่วยกับอุบาสิกาเหลียนนั้น เป็นลุงเป็นหลานกัน

๒. อุบาสิกาเหลียนมาแจ้งความต่ออาตมาภาพ กับพระภิกษุสงฆ์ในวัดป่าโมก ว่าพระพุทธไสยาสน์นี้ท่านเป็นหลวงพ่อฉัน ฉันจะธุระนึกเอาอันใดไปหาท่าน มีเสียงออกจากพระอุระมาเสมอๆ ท่านไม่ขัดฉัน อาตมภาพถามอุบาสิกาเหลียนว่า เสียงพูดออกมาจากพระอุระพระพุทธไสยาสน์ได้จริงหรือ อุบาสิกาเหลียนตอบว่าจริงเจ้าข้า

๓. วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๔ เพลา ๖ ทุ่ม ๗ ทุ่ม เลิกประชุม อาตมภาพจัดให้พระสงฆ์ในวัดป่าโมกประมาณ ๑๐ รูป คฤหัสถ์ ๕ คน ศิษย์วัดด้วย รวมพระสงฆ์คฤหัสถ์ศิษย์วัดประมาณ ๓๐ คน พากันไปที่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์อุบาสิกาเหลียนก็ไปด้วย ขณะนั้นอาตมภาพจึงให้พระสงฆ์จุดโคมไฟให้แสงสว่างทั่วไปในพระวิหารนั้นอาตมภาพได้ให้พระสงฆ์ตรวจดูว่าจะเป็นผู้ใดทำกลมารยาเร้นซ่อนเข้ามาพูดกับอุบาสิกาเหลียน กลัวว่าอุบาสิกาเหลียนจะเป็นคนเท็จทุจริต พระสงฆ์ก็ตรวจดูตามทางคือพระวิหารและฝาผนังองค์พระทั่วไป ก็ไม่เห็นมีคนที่จะเข้ามาแอบแฝงอยู่ในที่นั้นได้ แล้วอาตมภาพจึงให้พระสงฆ์ปิดประตูพระวิหารและให้รักษาคอยสอดแนมดูอยู่ในพระวิหารทั่วไป เป็นเหตุที่ไม่เชื่อคำอุบาสิกาเหลียน หวังใจจะจับเท็จอุบาสิกาเหลียน

๔. อุบาสิกาเหลียน ๑ อาตมภาพและพระสงฆ์ ๑๐ รูป คฤหัสถ์ชาวบ้านศิษย์วัดรวม ๓๐ คน พากันเข้าไปในพระวิหารพร้อมกัน มีแสงไฟสว่างทั่วไป ไปนั่งอยู่ที่ตรงพระพักตร์พระพุทธไสยาสน์ ห่างประมาณ ๔ ศอก อุบาสิกาเหลียนจุดธูปเทียน

เอาใบพลู ๑ ใบ ทาปูนพับ ๔ เหลี่ยม หมาก ๑ ซีก ยาสูบ ใส่พานบูชา แล้วออกอุทานวาจาตั้งอธิษฐานว่าดัง ๆ พยานที่ไปก็ได้ยินในคำอธิษฐานนั้น ว่านิมนต์หลวงพ่อเอาเภสัชในพานนี้ไปฉันให้พระครูปาโมกข์มุนีดู ประมาณ ๒ นิมิต หมากที่ในพานก็หายไป อาตมภาพกับพยานได้เห็นอัศจรรย์ชั้นแรก แก่จิตนั้นไม่เชื่อ แล้วอาตมภาพถามอุบาสิกาเหลียนว่า นี่ฉันจะพูดด้วยได้หรือไม่ได้ อุบาสิกาเหลียนก็ร้องขึ้นว่า นิมนต์หลวงพ่อพูดกับท่านพระครูจะได้หรือไม่ได้ ขณะนั้นได้ยินเสียงปรากฏอยู่ที่พระอุระสำเนียงกระแสเสียงตอบว่าได้

๕. ขณะนั้นอาตมภาพก็ยกมือขึ้นนมัสการ ร้องเรียกหลวงพ่อคำรพ ๓ มีเสียงปรากฏออกจากพระอุระตอบว่าเรียกทำไมอาตมภาพไต่สวนต่อไป ถามหลวงพ่อในสมัยนี้หลวงพ่อมีความสุขสบายดีหรือ ตอบออกมาว่าสบาย แล้วอาตมภาพถามว่าหลวงพ่อสบายแล้ว หลวงพ่อให้ความสุขสบายแก่ผมบ้างไม่ได้หรือ เสียงตอบว่าพระครูก็เป็นสุขสบายอยู่แล้ว อาตมภาพถามว่าจะให้เป็นสุขสบายขึ้นไปยิ่งกว่านี้จะได้หรือไม่ได้ ตอบว่า ไม่ได้ อาตมภาพถามว่า เหตุใดจึงไม่ได้ ตอบออกมาว่าเดือนยี่กับเดือน ๕ จะเกิดเป็นโรคอหิวาตกโรค แล้วอาตมภาพถามว่า ส่วนที่เกิดโรคอหิวาตกโรคทำไมจึงทราบได้ หยูกยาจะไม่ทราบบ้างหรือ ถ้าทราบยาได้แล้วบอกให้เป็นทานแก่มหาชนคนทั้งหลายทั้งปวงสืบไปตอบว่าไม่ต้องรับประทานยาอาตมภาพถามว่าไม่รับประทานยาจะรับประทานอะไรจึงจะหาย ตอบว่ารับประทานน้ำมนต์ก็หายอาตมภาพถามว่าเดือนยี่กับเดือน ๕ ยังอยู่อีกหลายราตรี จะคิดเวียนเทียนถวายจะชอบหรือไม่ชอบ ตอบว่าชอบ ถามว่าจะทำข้างขึ้นหรือข้างแรมตอบว่าให้ทำข้างแรมถามว่าเครื่องดนตรีนั้นจะต้องใช้หรือไม่ต้องใช้ ไม่ตอบ อาตมภาพถามว่าหรือจะไม่ชอบชอบแต่ดอกไม้ธูปเทียนเวียนเทียนเท่านั้นตอบว่าฮือแล้วอาตมภาพไต่สวนถามต่อไปว่าที่มหาชนมาเวียนเทียนและที่จะมาขอน้ำมนต์ไปรับประทาน ตั้งแต่เดือนอ้ายไปถึงเดือนยี่และเดือน ๕ ที่จะเกิดไข้อหิวาตกโรคนั้น ถ้ากินหนเดียว ครั้งเดียว จะคุ้มไปถึงได้หรือไม่ได้ ตอบว่าได้ พยานพระและคฤหัสถ์ก็ได้ยินที่มานั่งประชุมฟังเสียงพูดเป็นอัศจรรย์ ได้ยินทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ได้ยินทุกๆ คน เป็นอัศจรรย์ชั้นปฐม ถึงได้ยินเสียงปรากฏดังนี้ อาตมภาพยังไม่เชื่อแท้ ยังมีความสงสัยอยู่ว่าจะเป็นเสียงภูตปีศาจหรือเทวดาหรืออารักษ์เทวดาและอมนุษย์พูดแทน อย่างใดอย่างหนึ่ง อาตมภาพ

ไม่เห็นตัว ได้ยินแต่เสียงอัศจรรย์จากพระอุระพระพุทธไสยาสน์ ดังนี้ สิ้นเวลาวันปฐม

๖. ต่อมาวันที่ ๑๖ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๔ เพลา ๔ ทุ่ม อาตมภาพ พระสงฆ์ ๑๕ รูป คฤหัสถ์ ๒๐ คน อุบาสิกาเหลียนด้วย พากันเข้าไปในพระวิหาร ตรวจดูในพระวิหาร มีแสงไฟสว่างตามที่ตรวจดูมาแต่เดิมก็ไม่เห็นมีผู้หนึ่งผู้ใดที่เข้ามาแอบแฝงเร้นซ่อนบังกายอยู่ในพระวิหาร และองค์พระพุทธไสยาสน์ ตรวจทั่วไป พร้อมด้วยพระสงฆ์คฤหัสถ์พากันจุดธูปเทียนนมัสการบูชา ปิดประตูรายกันอยู่ทั่วไปในพระวิหารคอยดูคนทุจริต อาตมภาพนั่งอยู่ที่ตรงพระพักต์พระพุทธไสยาสน์อุบาสิกาเหลียนก็ร้องขึ้นดัง ๆ ว่า หลวงพ่อ เสียงดังออกมาจากพระอุระ ฮือ คำตอบก็ดังปรากฏออกมาว่าอยากจะพูดกับพระครูปาโมกข์มุนีอีก ขณะนั้นอาตมภาพก็ถามว่าผมจะทำรั้วสังกะสีตาข่ายทำเป็นรั้วกั้นให้รอบองค์หลวงพ่อหลวงพ่อจะชอบหรือไม่ คำตอบว่าชอบคำถามก็รับว่าจะทำถวาย อาตมภาพถามว่าเดิมหลวงพ่ออยู่วิหารเก่าที่ฝั่งมรรคาอยู่เคียงศาลาโรงธรรมหรือเหนือกุฏิผมขึ้นไป เพราะเจ้านายเสด็จไปมา ตรัสถามวิหารเก่าอยู่ที่ไหน กระผมเพ็ดทูลข้องขัดถ้าจะถามเดิมตอบว่าอยู่เมืองลาว อาตมภาพถามว่าเมืองลาวอยู่ที่นั้น สมมติเรียกว่าเมืองอะไร คำตอบก็ไม่มีปรากฏออกมา อาตมภาพถามว่าเหตุใดจึงได้มาอยู่วัดป่าโมกได้ ตอบว่าลอยน้ำมา ถามว่าลอยน้ำมาพะอยู่ที่ไหน ตอบว่า ถ้าอยากจะรู้แล้วให้เข้าไปแต่พระครูองค์เดียว จะเล่าของเก่าแก่ให้ฟังทั้งสิ้น ตอบว่าจะพูดให้เสียงดังจะไม่ให้กลัวด้วย อาตมภาพไต่สวนต่อไป ถามว่ากระผมซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ปิดทองให้เป็นที่งดงามขึ้นกว่าแต่ก่อน ดังนี้ หลวงพ่อจะชอบหรือไม่ชอบ คำตอบว่าชอบคล้ายกับหัวเราะด้วย อาตมภาพกับพยานพระสงฆ์และคฤหัสถ์มีชื่อที่ได้ยินได้ฟังได้ทราบเหตุที่เป็นอัศจรรย์บังเกิดขึ้นในวัดดังนี้อาตมภาพได้ทำรายงานไว้ลอกคัดถวายพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมทรงทราบ ขอบุญบารมีพระเดชพระคุณเป็นที่พึ่ง เพราะเป็นการอัศจรรย์ จะเป็นเสียงภูตปิศาจหรือเทพารักษ์อมนุษย์อย่างใด ก็ยังไม่เชื่อแท้ เป็นเสียงเลื่อนลอยไม่เห็นตัวเห็นตนมีเสียงพูดดังออกมาจากพระอุระพระพุทธไสยาสน์ดังนี้

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด.

ขอถวายพระพร

พระครูปาโมกข์มุนี

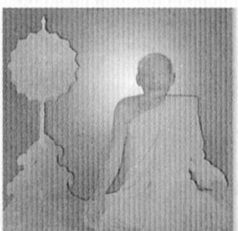
ตัวยาที่พระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก บอกไว้

ขนานที่พระโต วัดป่าโมก อาพาธด้วยโรคอหิวาตกโรค ฉันแล้วหายเป็นปกติ คือ ใบขนุน ๑ ใบเข็ม ๑ ต้นใบดอกบานมิรู้โรยขาว ๑ ใบมะตูม ๑ รวม ๔ สิ่ง เอาเสมอภาคกัน ต้มรับประทานครั้งละ ๑ ถ้วยชาก่อนอาหาร เรียกยาคุม

ขนานที่ ๒ ใบส้มโอ ๑ ใบคนทิสอ ๑ ใบมะกรูด ๑ ใบเงิน ๑ ใบทอง ๑ ใบมะภู่ ๑ ใบมะกา ๑ ใบมะนาว๑ รวม ๘ สิ่ง หนักสิ่งละ ๔ บาท ต้มรับประทานครั้งละ ๑ ถ้วยชา ก่อนอาหาร แก้สารพัดโรค เรียกยาปัด

ก่อนแต่จะประกอบยาทั้ง ๒ ขนานนี้ ให้จุดธูปเทียน ระลึกถึงเจ้าของยา แล้วเศกด้วย พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ สักกัตตะวา สัพพะสีจนจบบท ใส่หม้อต้ม รับประทาน แก้โรคดังกล่าว เมื่อหายโรคแล้ว ห้ามมิให้เรียกขวัญข้าวค่ายา นอกจากหมากคำเดียว คือใบพลูสด ๑ ใบ ทาปูนพับ ๔ เหลี่ยม หมาก ๑ ซีก ยาสูบ ใส่พานนิมนต์หลวงพ่อนำเภสัชนี้ไปฉัน เพียงเท่านี้

เจ้าอาวาสรูปที่ ๖

พระครูนรสีห์บริหาร นามเดิมว่า ปลีก นามสกุล ศรีเมือง เกิดเมื่อวันจันทร์ เดือน ๑๑ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๕ ในรัชกาลที่ ๕ ที่บ้านตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โยมบิดาชื่อ นายโข่ง ศรีเมือง โยมมารดาชื่อนางสมบุญ ศรีเมือง เมื่ออายุ ๙ ปี โยมบิดา โยมมารดา นำไปฝากเป็นศิษย์พระปลัดพัน ครั้งยังเป็นพระสมุห์ ณ วัดป่าโมก ซึ่งขณะนั้นพระป่าโมกข์มุนี (เจิม) ยังเป็นพระครูป่าโมกข์มุนี เป็นเจ้าอาวาส เล่าเรียนหนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้แล้ว จึงไป เรียนมูลกัจจายนสูตร นาม และสนธิกับพระอาจารย์น้อย ต่อมาพระอาจารย์น้อยลาสิกขา จึงกลับมาเรียนภาษาไทยจนสำเร็จชั้นประถมปีที่ ๓ เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษา ได้ฝึกหัดเป็นครูสอนภาษาไทยอยู่ประมาณ ๓ เดือนเศษ จึงลาออกไปช่วยโยมบิดาโยมมารดา ประกอบอาชีพอยู่ประมาณ ๓ ปี

ครั้นอายุ ๒๑ ปี ได้อุปสมบท ณ วัดป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘ ปีฉลู พระป่าโมกข์มุนี (เจิม) แต่ครั้งยังเป็นพระครูป่าโมกข์มุนี วัดป่าโมก เป็นพระอุปัชฌาย์

พระปลัดพัน วัดป่าโมก เมื่อครั้งเป็นพระสมุห์ กับ พระอาจารย์ทิม วัดป่าโมก เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ได้นามฉายาว่า "กิจฺจโกสโล"

ครั้นอุปสมบทแล้ว เรียนพระปริยัติธรรมจนสอบไล่ได้เป็นนักธรรมชั้นตรี ต่อมาเมื่ออายุพรรษาได้ ๕ พรรษาแล้ว พระครูปาโมกข์มุนี ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ เห็นอาจาริยวัตรอันดีงาม สมควรที่จะเป็นกำลังของพระพุทธศาสนาได้ จึงตั้งเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ช่วยอบรมสั่งสอนนวกภิกษุและสามเณร และแต่งตั้งเป็นพระสมุห์ในปีนั้น ต่อมาได้รับมอบหมายจากพระปาโมกข์มุนี เจ้าอาวาสวัดป่าโมก ให้เป็นผู้จัดตั้งการศึกษาแผนกบาลีขึ้นในวัด ก็มีอุตสาหะขวนขวายจัดหาครูจากกรุงเทพฯ สั่งซื้อหนังสือหลักสูตรชั้นมูลต้นตลอดจนตัวประโยค ตั้งแต่ ป.ธ.๓ ขึ้นไป เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงพยายามชักชวนพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดบ้าง ติดต่อกับเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ที่มีความประสงค์จะส่งพระภิกษุสามเณรมาศึกษาเล่าเรียนแผนกบาลี ก็ยินดีรับและอุปการะอย่างเต็มความสามารถ ได้จัดหาเงินนอกมาสมทบกับเงินส่วนตัว เพื่อบำรุงเลี้ยงพระภิกษุสามเณร นักเรียนบาลี ด้วยเหตุนี้ในไม่ช้าก็ปรากฏว่าวัดป่าโมก มีฐานะเป็นสำนักเรียนบาลีที่ใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดอ่างทอง พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดได้พากันมาเล่าเรียนที่สำนักนี้กันเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่ามีพระภิกษุและสามเณรประสบความสำเร็จสอบไล่ได้เป็นเปรียญจาก ป.ธ. ๗ เป็นที่สุด นับได้ว่าท่านเป็นกำลังสำคัญของเจ้าอาวาส ในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในสำนักวัดป่าโมกในยุคนั้นเป็นอย่างยิ่ง

ครั้นถึงวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ อายุได้ ๔๖ ปี ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ถือพัดพุดตาน จ.ป.ร. ในงานพระราชพิธีรัชมงคล ที่พระครูนรสีห์บริหาร ต่อมาได้รับตำแหน่งหน้าที่การบริหารคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๘๑	อายุ ๔๗ ปี	เป็นรองเจ้าคณะตำบลบางแพ
พ.ศ. ๒๔๘๒	อายุ ๔๘ ปี	เป็นเจ้าคณะตำบลบางแพ
พ.ศ. ๒๔๘๗	อายุ ๕๓ ปี	เป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ
พ.ศ. ๒๔๘๗	อายุ ๕๓ ปี	เป็นกรรมการสงฆ์องค์การสาธารณูปการอำเภอป่าโมก (ตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔)

พ.ศ. ๒๔๙๙ อายุ ๖๕ ปี เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร

ครั้งเมื่อพระปาโมกข์มุนี (เจิม) เจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ชราภาพและถึงแก่มรณภาพ ท่านได้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหารนี้มาหลายปี ครั้งสุดท้ายท่านได้รับพระราชาทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท ในนามเดิมที่พระครูนรสีห์บริหาร

พระครูนรสีห์บริหาร (ปลีก กิจฺจโกสโล)มีโรคประจำตัว คือ โรคริดสีดวงทวาร โรคเบาหวาน เป็นเหตุให้ดวงตามืดมองไม่เห็นอะไร เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่เจ้าอาวาส ดังนั้น ทางการคณะสงฆ์จึงยกให้ท่านเป็นเจ้าอาวาส กิตติมศักดิ์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙ และอยู่ประจำที่วัดป่าโมก วรวิหารนี้ มาตลอด จนมรณภาพเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐ อายุได้ ๗๖ ปี พรรษา ๕๔ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร ได้ ๑๑ ปี

เจ้าอาวาสรูปที่ ๗

พระราชสังวรวิสุทธิ์ นามเดิม "แช่ม" นามสกุล "เฉลยภาพ" ฉายา "กิมฺพิโล" เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ที่บ้านตำบลท่าตอ อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โยมบิดาชื่อนายสมบุญ เฉลยภาพ โยมมารดาชื่อ นางหรุ่น เฉลยภาพ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๖ คน ส่วนตัวท่านเป็นบุตรคนที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๖ เรียนหนังสือที่วัดศาลาปูน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จนจบชั้นประถมปีที่ ๓

พ.ศ. ๒๔๕๘ บรรพชาเป็นสามเณร เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) วัดมหาธาตุ ครั้งยังมีสมณศักดิ์เป็นพระราชสุธีเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๖๒ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ครั้งเป็นพระเทพโมลี เป็นพระอุปัชฌาย์

ประสิทธิศีลคุณ (จ้อย) กับพระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์ กิตฺติสาโร) ครั้งเป็นพระญาณสมโพธิ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นคู่พระกรรมวาจาจารย์ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป ทั้งแผนกบาลีและนักธรรมในสำนักเรียนวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แต่ปรากฏว่าท่านสอบบาลีไม่ได้คงได้แต่นักธรรม ดังนี้

สอบนักธรรมตรีได้ เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๒

สอบนักธรรมโทได้ เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๖

สอบนักธรรมเอกได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙

การศึกษาและการปฏิบัติของพระราชสังวรวิสุทธิ์นั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ครั้งยังเป็นพระพิมลธรรม ได้เขียนไว้ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพพระราชสังวรวิสุทธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ ตอนหนึ่งว่า

"เจ้าคุณพระราชสังวรวิสุทธิ์นั้น ถึงแม้จะไม่เก่งในการพระปริยัติ แต่ท่านก็เก่งในการปฏิบัติ มีนิสัยเคารพนอบน้อมพระอุปัชฌาย์อาจารย์ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลแก่มิตรสหาย มีปฏิปทาจริยาวัตรงดงาม ไม่มากไม่น้อย ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งเป็นศิษย์เป็นอุปฐากที่ดีของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม ฐานทตฺต และอธิบดีสงฆ์องค์ที่ ๑๕ แห่งวัดมหาธาตุ เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของท่าน รับภาระธุระอยู่ในฐานะเหมือนแม่บ้าน"

ครั้งถึง พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสังฆรักษ์ ฐานานุกรมในพระราชโมลี (ช้อย ฐานทตฺต) วัดมหาธาตุฯ ภายหลังเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม

พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสังฆวิชิต ฐานานุกรมในพระเทพโมลี (ช้อย ฐานทตฺโต)

พ.ศ. ๒๔๗๕ ย้ายจากวัดมหาธาตุฯ ไปเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมที่วัดพินิจธรรมสาร เวลานั้นชื่อวัดกะสอบ อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ได้เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสและเป็นเจ้าคณะหมวดสายทอง (คือเจ้าคณะตำบลสายทองในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร เป็นเจ้าคณะตำบลป่าโมก ผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอป่าโมก

พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร (พระครูพิเศษ) ที่พระครูวิบูลธรรมนิเทศถือพัดพุดตาน จ.ป.ร.

พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นเจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร และได้เปลี่ยนชื่อวัดกะสอบเป็นวัดพินิจธรรมสาร

พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นกรรมการสงฆ์องค์การเผยแผ่จังหวัดอ่างทอง และเป็นกรรมการสงฆ์องค์การศึกษาอำเภอป่าโมก อีกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นหัวหน้าคณะวินัยธร ภาค ๒ เขต ๓

พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นพระครูกรรมการสงฆ์องค์การเผยแผ่จังหวัด ถือพัดกรรมการสงฆ์จังหวัด

พ.ศ. ๒๔๙๓ เลื่อนเป็นพระครูสัญญาบัตรเทียบเจ้าคณะจังหวัดชั้นโท ถือพัดหัวหน้าคณะวินัยธรชั้นเอก

พ.ศ. ๒๔๙๖ เลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระวิบูลธรรมนิเทศ

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระธรรมธรจังหวัดอ่างทอง

พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร พระอารามหลวง

พ.ศ. ๒๕๑๖ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสังวรวิสุทธิ์ (สร้อยนาม) พุทธไสยาภิรักขิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดป่าโมก วรวิหาร

พระราชสังวรวิสุทธิ์ อาพาธแลถึงมรณภาพที่โรงพยาบาลสงฆ์ พญาไท กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ อายุได้ ๗๙ ปี พรรษา ๕๘ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหารได้ ๑๑ ปี

เจ้าอาวาสรูปที่ ๘

พระป่าโมกข์มุนี นามเดิม ศรี หรือ บุญศรี นามสกุล เตือนใจ ฉายา สิริทตฺโต เกิดเมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ที่บ้านปากน้ำ ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง โยมบิดาชื่อ นายเลื่อม เตือนใจ โยมมารดา ชื่อ นางแสง เตือนใจ เรียนจบชั้นประถมศึกษา ที่วัดโบสถ์วรดิตถ์ ขณะนั้นชื่อว่า **"วัดโบสถ์ตีนท่า"** แล้วช่วยบิดามารดาประกอบอาชีพทางทำนา

ครั้งอายุครบบวชและพ้นเกณฑ์ทหารแล้ว จึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ที่วัดเอกราช ขณะนั้นชื่อ "วัดโบสถ์บางแพ" ตำบลเอกราช อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พระครูวิถารสมณกิจ (ทองคำ) วัดโพธิ์ปล้ำ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสังฆรักษ์ลำใย วัดเอกราช กับพระครูประสาทศิลาจารย์ (รัง เกสโร) วัดปราสาทเป็นคู่พระกรรมวาจารย์ ให้นามฉายาว่า สิริทตฺโต อุปสมบทแล้วมาอยู่ที่วัดโบสถ์วรดิตถ์ตลอดมา ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม สอบได้นักธรรมเอก และได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น พ.ศ. ๒๔๘๙ อายุ ๒๘ ปี

ครั้งถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นเจ้าคณะตำบลเอกราช

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นพระอุปัชฌาย์ ถึง พ.ศ.๒๔๙๔ อายุ ๓๗ ปี ได้เป็นพระครูประทวนสมณศักดิ์ (พระครูกรรมการศึกษา) พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นเจ้าคณะอำเภอป่าโมก ต่อมาเป็นพระครูสัญญาบัตร ที่ พระครูปาโมกข์คณารักษ์ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอชั้นโท แล้วเลื่อนเป็นชั้นเอก ชั้นพิเศษโดยลำดับ

ครั้น พ.ศ. ๒๕๒๒ อายุ ๖๕ ปี ทรงพระกรุณาให้ย้ายมาครองวัดป่าโมก ในตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท จึงเปลี่ยนพัดยศจากพัดเจ้าคณะอำเภอชั้นพิเศษเป็นพัดเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (พัดเปลวเพลิง)

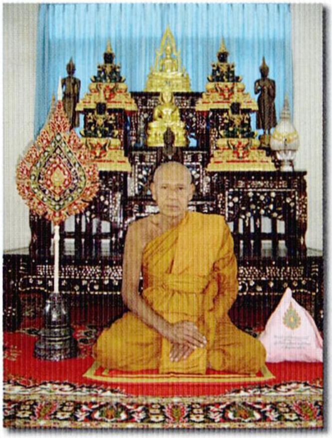
ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ อายุ ๖๖ ปี ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปาโมกข์มุนี ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร

พระปาโมกข์มุนี (ศรี) เป็นพระเถระผู้ใหญ่ของจังหวัดอ่างทองที่มีชื่อเสียงองค์หนึ่งในการสงเคราะห์เด็กกำพร้ายากจน และส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรนับจำนวนเป็นร้อย ๆ ด้วยการสร้างโรงเรียนและจัดตั้งสำนักเรียนนักธรรมและบาลีขึ้นในวัดโบสถ์วรดิตถ์ ทำอาหารถวายพระภิกษุสามเณรและเลี้ยงเด็กทุกวัน ค่าอาหารประมาณวันละ ๑,๕๐๐ บาท เป็นกรณียกิจที่บุคคลทั่วไปทำได้ยาก ควรแก่การอนุโทนาและสรรเสริญ

ปัจจุบันปรากฏว่ามีพระภิกษุที่รับการศึกษาจากสำนักเรียนวัดโบสถ์วรดิตถ์ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยคหลายรูป ที่เป็นพระนักปกครองระดับสมภารเจ้าวัดก็หลายรูปที่มีชื่อเสียงในเวลานี้ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการที่พระปาโมกข์มุนี(ศรี)ได้สร้างขึ้นมา

พระปาโมกข์มุนี (ศรี) เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหารได้ ๗ ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอป่าโมก ๓๑ ปี อาพาธถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๙ คำนวณอายุได้ ๗๒ ปี พรรษาได้ ๕๐ พรรษา

เจ้าอาวาสรูปที่ ๙

พระราชสุธรรมาภรณ์ นามเดิม วิวัฒน์ นามสกุล มณีเขียว นามฉายา ฐิตเปโม เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ตรงกับวันพุธขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ โยมบิดาชื่อ นายหมุ่ย มณีเขียว โยมมารดาชื่อ นางกลีบ มณีเขียว ที่บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าโมก จังหวังอ่างทอง มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน ๓ คน คือ ๑ นายแถว มณีเขียว ๒. พระปาโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) มณีเขียว ๓. นางแถม ชูจิตร์ พี่ชายและน้องสาว ถึงแก่กรรมแล้ว อาชีพก่อนบรรพชา อุปสมบท ทำนา

บรรพชา บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อวันเสาร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเส็ง วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ อายุ ๑๙ ปี ณ วัดพินิจธรรมสาร (กะสอบ) ตำบลบางปลากด อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พระราชสังวรวิสุทธิ์ (แช่ม กิมฺพิโล) เจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหร เป็นพระอุปัชฌาย์ (ในขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระวิบูลธรรมนิเทศ เจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร)

อุปสมบท อุปสมบท เมื่อวันพุธ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗ อายุ ๒๐ ปี ณ วัดพินิจธรรมสาร ตำบลบางปลากด อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง พระราชสังวรวิสุทธิ์ (แช่ม กิมฺพิโล) วัดป่าโมก วรวิหาร

เป็นพระอุปัชฌาย์ (ในขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่พระวิบูลธรรมนิเทศ เจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร)พระปลัดจรูญ คุตฺติโย วัดพินิจธรรมสาร กับพระใบฎีกาสะอาด ปิยทสฺสี วัดพินิจธรรมสาร เป็นคู่พระกรรมวาจารย์

การศึกษาเล่าเรียน การศึกษาวิชาสามัญ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดพินิจธรรมสาร "วิบูลย์วิทย์อุปถัมภ์" เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๙

การศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกธรรม) ที่วัดพินิจธรรมสาร สำนักเรียนคณะจังหวัดอ่างทอง ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๗ สอบได้นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. ๒๔๙๘ สอบได้นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้นักธรรมชั้นเอก

หน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ (คู่สวด)

พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร

พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นเจ้าอาวาสวัดพินิจธรรมสาร

พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบลป่าโมก

พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นเจ้าคณะตำบลป่าโมก

พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นพระอุปัชฌาย์ สามัญ

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอป่าโมก

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นเจ้าคณะอำเภอป่าโมก

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร พระอารามหลวง

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าโมก วรวิหาร พระอารามหลวง

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระใบฎีกา ฐานานุกรม ในพระวิบูลธรรมนิเทศ (พระอุปัชฌาย์)

พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ชั้นตรี ที่พระครูพินิจธรรมานุรักษ์

พ.ศ. ๒๕๑๙ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นโท ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๒๔ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นเอก ในนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (ถือพัดเปลวเพลิง) ในราชทินนามที่ พระครูปาโมกข์คุณารักษ์

พ.ศ. ๒๕๓๘ วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระปาโมกข์มุนี

พ.ศ. ๒๕๔๖ วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชสุธรรมาภรณ์ (สร้อยนาม) สุนทรธรรมานุสิฐ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิต ณ วัดป่าโมก วรวิหาร พระอารามหลวง

เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๒ วันอาทิตย์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเส็ง ครั้งพระราชสุธรรมาภรณ์ (วิวัฒน์) ดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระครูปาโมกข์คุณารักษ์ เจ้าอาวาส ดร. เจริญและคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ได้มานมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร ได้เห็นหลังคาพระวิหารรั่วชำรุดผุพังเป็นอันมาก จึงเกิดศรัทธาอันแรงกล้าจะบูรณะปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ์ขึ้นกว่าเก่า จึงถวายปัจจัยจำนวน ๓,๔๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามล้านสี่แสนบาทถ้วน) แก่พระครูปาโมกข์คุณารักษ์ เจ้าอาวาส ให้ช่วยดำเนินการบูรณะ ตามที่นายช่างได้คำนวณราคาไว้ ให้เป็นไปตามความประสงค์ดังประกาศอนุโมทนาในแผ่นศิลาจารึกต่อไปนี้

ประกาศอนุโมทนา
เรื่องการบูรณะพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก วรวิหาร

ศุภมัสดุพระพุทธศาสนานุกาล นับจำเดิมแต่วันปรินิพพานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บัดนี้ล่วงแล้วได้ ๒๕๓๒ พรรษา วันที่ ๕ พฤศจิกายนมาส

อาทิตยวาร เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะเส็ง ดร. เจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี ได้มานมัสการพระพุทธไสยาสน์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ วัดป่าโมก วรวิหาร ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เห็นพระวิหารนี้ ซึ่งสร้างมาแต่ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๑ หลังคารั่วชำรุดผุพังเป็นอันมาก จึงเกิดศรัทธาอันแรงกล้า จะบูรณะปฏิสังขรณ์ ให้บริบูรณ์ดีขึ้นกว่าเก่า จึงถวายปัจจัยจำนวน ๓,๔๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามล้านสี่แสนบาทถ้วน) แต่พระครูปาโมกข์คุณารักษ์ (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เจ้าอาวาส ให้ช่วยเป็นภาระดำเนินการบูรณะ ตามที่นายช่างได้คำนวณราคาไว้ ให้เป็นไปตามความประสงค์ทุกประการ

ขออุทิศการกุศล บูรณะพระวิหารครั้งนี้ ให้แก่เทพยดาเจ้า ในฉกามาพจรและโสฬสมหาพรหม อากาศเทวดาพฤกษเทวดา ภุมเทวดา พระกษัตราธิราชเจ้าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร์ รามาธิบดีจักรีนฤบดินทร์ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิตต์พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชโอรส สมเด็จพระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร์ ทั่วสากลราชอาณาจักร จงอนุโมทนาส่วนกุศลนี้ ให้เป็นบุญลาภ สิริสวัสดิ์ พิพัฒนมงคล ทุกทิวาราตรีกาล เทอญฯ

ดร. เจริญ และ คุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี เป็นประธานยกช่อฟ้า เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เวลา ๑๔ นาฬิกา ๕๙ นาที เป็นปฐมฤกษ์.

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ พระปาโมกข์มุนี (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) พร้อมด้วยคณะกรรมการวัด ประชาชนวัดป่าโมก วรวิหาร ได้ทำการบูรณะพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ต่อ โดยกระเทาะปูนฉาบผนังนอก ใน พระวิหาร เสา ๑๖ ต้น ออกทั้งหมด ฉาบใหม่ เปลี่ยนวงกบ บานหน้าต่าง ประตู เป็นไม้สักใหม่ทั้งหมด เขียนลายเพดาน ดวงดาวปิดทองติดกระจกบัวปลายเสา เขียนลายรดน้ำประตูหน้าต่างอกเลา วงกบ ใหม่ทั้งหมด โดยรักษาลายรดน้ำเดิมไว้ทำฐานซุกชีพระพุทธไสยาสน์ ทำกำแพงแก้วพระวิหาร กำแพงแก้วพระพุทธบาทสี่รอย ทำซุ้มกำแพงแก้วพระวิหาร ๒ ซุ้ม ซุ้มกำแพงแก้วพระอุโบสถ ๑ ซุ้ม และได้จัดการปรับปรุงสิ่งต่างๆ ที่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ดังนี้

วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ บูรณะวิหารครั้งนี้ตามรายการดังกล่าว เป็นจำนวนเงิน ๓,๑๒๔,๒๐๐.๐๐ บาท (สามล้านหนึ่งแสนสองหมื่นสี่พันสองร้อยบาทถ้วน)

วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ทำฐานชุกชีพระพุทธไสยาสน์ บูรณะกำแพงแก้วพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ บูรณะกำแพงแก้วมณฑปพระพุทธบาทสี่รอย ซุ้มประตูพระวิหาร ๒ ซุ้ม ซุ้มประตูพระอุโบสถ์ ๑ ซุ้ม โดยนายโสภณ นางวรวรรณ วิชชุเกรียงไกร เจ้าของโรงงานทำอิฐเฮ้งมุ่ยหลี บ.ป.ก. ป่าโมก บริจาคเงิน ๓๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) รวมเป็นเงินที่ใช้จ่ายในการนี้ ๓๖๕,๐๐๐.๐๐ บาท (สามแสนหกหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้บูรณะหน้าบันพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ทั้ง ๒ ด้าน ลงรักปิดทองล่องชาดติดกระจก ซ่อมกระจังที่ชำรุดเสียหาย ให้ดีอย่างเดิม เป็นจำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้เทพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก ปูหินแกรนิตในพระวิหาร แผ่นหินแกรนิตเป็นของทางวัด เหล็ก ปูน หิน ทราย ค่าแรงงานเป็นของช่าง เป็นเงิน ๑๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นห้าพันบาทถ้วน) แผ่นหินแกรนิตที่ใช้ปูพื้นจำนวน ๑๕๓ แผ่น ขนาดแผ่น ๓๐ คูณ ๖๐ = ๒.๐ เป็นเงิน ๑๕,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นห้าพันบาทถ้วน) รวมเป็นเงินทำพื้นในพระวิหาร ๑๖๕,๐๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งแสนหกหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ซื้อไม้แดงทำเพดานบนธรณีประตูพระวิหาร ๓ แผ่น เป็นเงิน ๓๒,๕๐๐.๐๐ บาท (สามหมื่นสองพันห้าร้อยบาทถ้วน)

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ทำบานประตูพระวิหาร ๓ ประตู ๖ บาน อกเลา ๓ อัน วงกบ ๓ ชุด ติดตั้งเสร็จเป็นเงิน ๒๕,๐๐๐.๐๐ บาท (สองหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ทำกลอนหล่อด้วยทองเหลือง รูปหน้านายทวารบาล ติดบานหน้าต่าง ๑๓ ชุด ติดบานประตู๓ ชุด สายยูใส่กุญแจ ๑ ชุด เป็นเงิน ๑๕,๕๐๐.๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ติดโคมไฟที่เพดานพร้อมหลอดไฟฟ้าในพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ โคมไฟใหญ่ ๙ ชุด โคมไฟเล็ก ๑๘ ชุด ติดหลอดไฟที่

ดวงดาวเพดาน ด้านหน้าหลัง พระวิหาร ๕๔ ดวง ติดหลอดนีออนหน้าประตูพระวิหาร ๑ ชุด ที่พะไล ๓ ชุด ค่าอุปกรณ์พร้อม เป็นเงิน ๘,๔๒๘.๐๐ บาท (แปดพันสี่ร้อยยี่สิบแปดบาทถ้วน) รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๖๒,๔๐๑.๐๐ บาท (หกหมื่นสองพันสี่ร้อยหนึ่งบาทถ้วน)

วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ทำประตูเหล็ก เปิด ปิด รอบพะไลพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ เป็นเงิน ๔๓,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่หมื่นสามพันบาทถ้วน) โดยคณะกรรมการวัดป่าโมก วรวิหาร ช่วยกันจัดหาผ้าป่าสามัคคีมาทอดเป็นทุนสร้าง

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำกระถางก่ออิฐฉาบปูนปลูกต้นไม้ ๖ กระถาง เป็นเงิน ๕,๐๐๐.๐๐ บาท (ห้าพันบาท)

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำวงกบคอนกรีตเสริมเหล็ก ติดซุ้มประตูเข้า ออก ใต้ซุ้มกำแพงแก้วหน้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ๑ ชุด เป็นเงิน ๒,๙๐๐.๐๐ บาท (สองพันเก้าร้อยบาทถ้วน)

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ทำประตูเหล็กดัด ๑ ชุด ๒ บาน ติดที่ซุ้มประตูเข้า ออก หน้าพระวิหาร ทำเต๊นท์ลอย ๒ เต็นท์ ข้างกระถางปักธูปเทียน หน้าพระวิหาร เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สองหมื่นบาท)

วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เขียนลายรดน้ำ บานประตู ๓ ประตู ๖ บาน อกเลา ๓ อก วงกบประตู ๓ ชุด ด้านบนวงกบประตู ๓ ชุด ด้านในบานประตู ๓ ชุด ๖ บาน ทารักขัดเรียบ เขียนลายรดน้ำวงกบหน้าต่างๆ ๑๓ ชุด ด้านบนวงกบหน้าต่าง ๑๓ ชุด เป็นเงิน ๔๒๐,๐๐๐.๐๐ บาท (สี่แสนสองหมื่นบาทถ้วน)

วันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เขียนภาพพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จพักกองทัพ ณ ทุ่งป่าโมก ทั้งสองพระองค์ทรงประทับแรมพลับพลาวัดป่าโมก เดิม ตกกลางคืนสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระสุบินนิมิต ว่า “น้ำนองไหลท่วมป่ามาแต่ฝ่ายปัจจิมทิศ พระองค์ทรงเสด็จลุยชลธีเชี่ยว พบมหากุมภีล์ตัวใหญ่ ได้สัประยุทธยุทธนาการประหารจรเข้ตาย” ผทมตื่น ให้โหรทำนาย พระโหราธิบดี ทำนายว่า **“ศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงยิ่งนัก จะทำถึงซึ่งสงครามยุทธหัตถีกับมหาปัจจามิตรข้าศึก พระองค์จะทรงมีชัยชนะดุจทรงพระสุบินนิมิตฉะนั้น”**

ภาพที่ ๒ พ.ศ.๒๑๓๕ ครั้นวันรุ่งขึ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก แล้วเสด็จประทับยังเกยคอยฤกษ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุเสด็จปาฏิหาริย์โชติช่วงเท่าผลส้มเกลี้ยง มาแต่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ด้านทักษิณทิศแล้วเสด็จผ่านไปอุดรทิศ ทรงพระปิติซาบซ่านทั้งสององค์ ทรงยกพระหัตถ์นมัสการอธิษฐาน ขอความสวัสดีมีชัยแก่ปรปักษ์

ภาพที่ ๓ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๑๓๕ เวลาบ่าย สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกระทำสงครามยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา ณ ที่ทุ่งหนองสาหร่าย ตำบลดอนเจดีย์ แขวงเมืองสุพรรณบุรี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ให้พระแสงของ้าวจ้วงฟันสมเด็จพระมหาอุปราชาขาดคอช้าง สวรรคต สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีชัยชนะ

จำนวนพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด แม่ชี พ.ศ.๒๕๔๙

พระภิกษุ	๒๗	รูป
สามเณร	๕	รูป
ศิษย์วัด	๒๙	คน
แม่ชี	๒๐	คน

งานนมัสการปิดทองพระพุทธไสยาสน์

วัดป่าโมก วรวิหาร จัดงานนมัสการปิดทองพระพุทธไสยาสน์ ปีละ ๒ ครั้งคือ

ครั้งแรก ขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ รวม ๓ วัน ๓ คืน

ครั้งที่สอง ขึ้น ๑๒ - ๑๕ ค่ำ และ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ รวม ๕ วัน ๕ คืน

พระพุทธไสยาสน์ปาฏิหาริย์

พ.ศ. ๒๑๓๕ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช กับสมเด็จพระเอกาทศรถ ยกกองทัพไปรบกับพระมหาอุปราชา จนกระทั่งได้กระทำสงครามยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์แขวงเมืองสุพรรณบุรี นั้น เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เสด็จยกกองทัพโดยชลมารคถึงวัดป่าโมก ได้เสด็จขึ้นประทับพักแรม ณ พลับพลาวัดป่าโมก ตกกลางคืนสมเด็จ

พระนเรศวรทรงพระสุบินนิมิตว่าน้ำนองท่วมป่ามาฝ่ายประจิม เสด็จลุยชลธีไหลเชี่ยวไปพบมหากุมภีล์ตัวใหญ่ ได้สัประยุทธ ยุทธนาการ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประหารกุมภีล์ตาย บรรทมตื่น ขณะนั้นตรัสให้โหรทำนาย พระโหราธิบดีทำนายว่า ศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงจะได้ถึงซึ่งมหายุทธหัตถีพระองค์จะทรงมีชัยชนะ จะลุยไล่ประหารปัจจามิตรข้าศึกดุจพระสุบินว่าลุยกระแสน้ำเชี่ยวฉะนั้น สมเด็จพระนเรศวรได้ทรงฟังดีพระทัยนัก ใกล้เวลาได้ทรงเครื่องสำหรับราชรณยุทธสรรพเสร็จ เสด็จเข้าไปนมัสการพระพุทธไสยาสน์เสร็จแล้วเสด็จยังเกยคอยฤกษ์ ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุเสด็จปาฏิหาริย์โชติช่วงเท่าผลส้มเกลี้ยง มาแต่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ด้านทักษิณทิศ เวียนเป็นทักขิณวัฏ แล้วเสด็จผ่านไปอุดรทิศ ทรงปีติซ่านทั้งองค์ทรงยกพระหัตถ์ถวายนัขสโมธานอธิษฐานขอความสวัสดีมีชัยแก่ข้าศึก นับว่าเป็นที่มหัศจรรย์ยิ่ง และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เคยมีผู้ได้พบเห็นปาฏิหาริย์เป็นแสงรุ้งฉัพพรรณรังษีมีรัศมีสวยสดงดงามมาก พระครูปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) ก็ได้เคยเห็นถึง ๒ ครั้ง

เรื่องเกร็ดพระพุทธไสยาสน์

มีเรื่องเล่ากันต่อๆ มาว่า เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว พระพุทธไสยาสน์ได้เข้าทรง นางเมี่ยง ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่เหนือวัดป่าโมก แสดงอาการคุ้มคลั่ง บรรดาญาติๆ คิดว่าผีเข้าจึงได้นำตัวไปให้พระปาโมกข์มุนี (เจิม อิสฺสโร) เจ้าอาวาสรดน้ำมนต์ให้ นางเมี่ยงได้หัวเราะและพูดขึ้นว่า **"พวกมึงไม่รู้ว่ากูเป็นใคร"** พวกญาติๆ ก็บอกว่าไม่รู้ นางเมี่ยงก็บอกว่า **"กูนี่แหละหลวงพ่อโตในโบสถ์ละ"** กู้ร้อนจนจะทนไม่ไหวแล้ว จึงมาบอกให้พวกมึงรู้ พวกญาติจึงถามว่าทำไมจึงร้อนนางเมี่ยงตอบว่า **"พวกมึง เอารักมาลงปิดทองโดยไม่บอกกู กูก็ร้อนน่ะซิ พวกมึงต้องอาบน้ำให้กูนะ จึงจะหายร้อน"** พวกญาติจึงได้นำเตียงนอนหมอนขวานมาให้ นางเมี่ยงก็ลงนอนในท่านเหมือนกับที่พระพุทธไสยาสน์นอนอยู่ในพระวิหารไม่ผิดเพี้ยน พวกชาวบ้านที่มาดู จึงได้จัดน้ำมาสรงนางเมี่ยง ซึ่งถูกพระพุทธไสยาสน์เข้าทรงเป็นการใหญ่ เสร็จแล้วนางเมี่ยงบอกว่า อยากจะกินหมาก สามีของนางเมี่ยงเอาหมากเข้าไปให้ นางเมี่ยงกลับดุว่ามึงไม่รู้รึว่ากูแก่มากแล้วจะกินของมึงไปได้อย่างไรสามีจะตำหมากให้ก็ไม่เอานางเมี่ยงบอกว่า

ให้พระครูปาโมกข์มุนีตำให้จึงจะเอา พระครูปาโมกข์มุนีจึงต้องจัดการให้ตามความประสงค์ ต่อจากนั้นพระพุทธไสยาสน์ก็ออกจากการเข้าทรง นางเมี่ยง หลังจากนั้นนางเมี่ยงก็ไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย ใครถามอย่างไรก็จำความไม่ได้ เป็นเรื่องที่เล่ากันต่อๆ มา และในวันนั้นพระภิกษุพร้อมพระปาโมกข์มุนีและชาวบ้านได้เข้าไปดูในพระวิหารปรากฏว่า พระพุทธไสยาสน์ มีรอยแตกร้าวที่หน้าอกหรือ พระอุระ เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง พระครูปาโมกข์มุนี (เจิม) พร้อมด้วยคณะศรัทธา ได้จัดการปฏิสังขรณ์องค์พระพุทธไสยาสน์ ลงรักปิดทองให้สวยงามต่อไป

ป่าโมกกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ป่าโมก เคยเป็นท้องที่ที่เกี่ยวกับการรบพุ่ง ระหว่างไทยกับพม่าหลายครั้ง ป่าโมก จึงเป็นทั้งยุทธภูมิและเป็นท้องที่ที่เกิดเหตุการณ์สำคัญๆ เท่าที่รวบรวมและเรียงเป็นลำดับได้ดังนี้

พ.ศ. ๒๐๙๑ ครั้งแผ่นดินพระเจ้ามหาจักรพรรดิ คราวสมเด็จพระศรีสุริโยทัยขาดคอช้าง มีข้อความปรากฏในพระราชพงศาวดาร เรื่องไทยรบพม่า พระนิพนธ์สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่า “พระเจ้าหงสาวดีตะเบ็งชะเวตี้ยกกองทัพเข้ามาถึงเมืองกาญจนบุรี ไม่เห็นมีผู้ใดเข้ามาต่อสู้ ก็ยกพลล่วงเลยเข้าเขตเมืองสุพรรณบุรี กองทัพไทย ทานกำลังไม่ได้ ก็ถอยหนีมาทางกรุงศรีอยุธยา พม่าก็ยกตามเข้ามาทางลำสามโก้ ป่าโมก ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแถวบางโผงเผง เข้ามาทางชานพระนครทุ่งลุมพลีข้างด้านเหนือ”

พ.ศ. ๒๑๒๐ ท้องที่ป่าโมก เป็นสนามรบในคราวพระเจ้าหงสาวดีล้อมกรุงอีกคราวนี้ทัพไทยเอาปืนใหญ่ลงในเรือสำเภาขึ้นระดมยิงค่ายหลวงพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดีทนอยู่ไม่ได้ ก็ถอยทัพกลับขึ้นไปตั้งอยู่ที่ป่าโมก สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จโดยกระบวนทัพเรือตามตีกองทัพหลวงของ พระเจ้าหงสาวดี กระทั่งพม่าต้องเลิกทัพกลับไป

พ.ศ. ๒๑๒๘ คราวพระเจ้าเชียงใหม่ที่บ้านสระเกษ พระเจ้าเชียงใหม่ ยกทัพมาแก้ตัวใหม่โดยยกทัพมาตั้งที่บ้านสระเกษ ในแขวงเมืองวิเศษชัยชาญ สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถ ยกทัพไปถึงตำบลป่าโมก ก็พบกองทัพพม่าที่ลงมาเที่ยวรังแกราษฎรทางเมืองวิเศษชัยชาญ จึงโจมตีทัพพม่าล่าถอยไป

พ.ศ.๒๑๓๕ ครั้งสงครามยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถได้เสด็จยกทัพออกจากกรุงศรีอยุธยา ไปตั้งอยู่ที่ทุ่งป่าโมกทั้งสองพระองค์เสด็จมาทางชลมารค และได้ทรงประทับพักแรมพลับพลาวัดป่าโมก ตกกลางคืนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงพระสุบินนิมิตว่าพระองค์ได้ทรงเสด็จลุยชลนทีเชียวไหลมาแต่ปัจจิมทิศ พบมหากุมภีล์ตัวใหญ่ ได้สัมปยุทธ ยุทธนาการประหารกุมภีล์ตายผทมตื่นให้พระโหราธิบดีทำนาย โหราธิบดีทำนายว่า “ศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงยิ่งนัก จักทำสงครามยุทธหัตถี พระองค์ทรงมีชัยชนะ ดุจพระสุบินนิมิตฉะนั้น”

เช้าวันรุ่งขึ้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถได้นมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก แล้วประทับยังเกยคอยฤกษ์ ขณะนั้นได้ทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุเสด็จจากด้านทิศทักษิณวิหารพระพุทธไสยาสน์ เวียนทักษิณาวัตรสู่อุดรทิศ ทรงพระปีติซาบซ่าน ยกพระหัตถ์นมัสการขอความสวัสดีมีชัยแก่ข้าศึก ได้เพลาพิชัยฤกษ์ จากนั้นจึงเสด็จไปสุพรรณบุรีทางบ้านสามโก้ แล้วข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรีที่ท่าท้าวอู่ทองไปถึงค่ายหลวงที่หนองสาหร่ายนับเป็นสงครามครั้งที่ยิ่งใหญ่และสมเด็จพระนเรศวรได้รับพระเกียรติอย่างสูง

พ.ศ.๒๑๔๗ สมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถ ยกทัพไปตีอังวะโดยเสด็จเข้าพักพลในตำหนักป่าโมกตามพระราชพงศาวดารตอนหนึ่งกล่าวว่า มีพระราชโองการตรัสให้แต่งตำหนักในตำบลป่าโมก เสร็จแล้วก็เสด็จด้วยพระชลวิมานโดยทางชลมารค เสด็จเข้าพักพลในตำบลป่าโมกนั้น พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็เสด็จกับพยุหยาตราจากตำบลป่าโมก เสด็จโดยทางชลมารคขึ้นเหยียบชัยภูมิในตำบลเอกราช ให้ขุนแผนสะท้าน ฟันไม้ข่มนาม โดยการพิชัยสงคราม สงครามครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของสมเด็จพระนเรศวร เพราะพระองค์ได้เสด็จสวรรคตเสียที่เมืองหาง หรือเมืองห้างหลวง ยังไม่ทันถึงเมืองอังวะ สมเด็จพระเอกาทศรถจึงได้อัญเชิญพระบรมศพกลับไปยังพระนครศรีอยุธยา

พระราชประวัติโดยสังเขป

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (องค์ชายดำ) (พระเชษฐาธิราช)

สมเด็จพระเอกาทศรถ (องค์ชายขาว) (พระอนุชาธิราช)

พระรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สร้างเมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ตรงกับแรม ๘ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเมีย พระฤกษ์เททอง เวลา ๑๔ นาฬิกา ๐๙ นาที สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ ทรงเสด็จเททอง ณ บริเวณที่สร้างศาลหลักเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง

พระรูปสมเด็จพระเอกาทศรถ สร้างเมื่อวันศุกร์ ที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๓ ตรงกับขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๙ ปี มะเมีย พระฤกษ์เททอง เวลา ๐๙ นาฬิกา ๐๙ นาที สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชวังดุสิต สวนจิตรลดา กรุงเทพฯ ทรงเสด็จเททอง ณ ด้านทิศเหนืออุโบสถวัดท่าสุทธาวาส อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

นายทวีป ทวีพานิชย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอ่างทอง พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า คหบดี และประชาชนร่วมกันสร้าง เพื่อรำลึกถึงวีระกรรม พระเดชพระคุณ ทรงพระปรีชาสามารถ กอบกู้เอกราชของชาติให้เป็นอิสระ นายทวีป ทวีพานิชย์ ผู้เป็นประธานได้อัญเชิญพระบรมรูปทั้งสองพระองค์ มาประดิษฐาน ไว้ ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ (ชั่วคราว) วัดป่าโมก วรวิหาร ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ตรงกับขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ ปี มะแม เวลา ๑๐ นาฬิกา ๔๕ นาที ฝนตกพรำ ตั้งแต่หน้าศาลากลางจังหวัดอ่างทองถึงวัดป่าโมก วรวิหาร พราหมณ์ประกอบพิธีบวงสวง อัญเชิญทั้งสองพระองค์ขึ้นประดิษฐานบนพระแท่น ฝนก็หาย เห็นเป็นอัศจรรย์ปรากฏในครั้งนั้น สร้างพระรูปทั้งสองพระองค์นี้ สมัยพระครูป่าโมกข์คุณารักษ์ (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) พระราชสุธรรมาภรณ์ (๒๕๔๙) เป็นเจ้าอาวาส และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ทางราชการได้เปลี่ยน วันที่ ๒๕ มกราคม วันกองทัพไทย มาเป็นวันที่ ๑๘ มกราคม ของทุกปี เป็นวันยุทธหัตถีจัดพิธีถวายพานพุ่ม

ส่วนวันที่ ๒๕ เมษายน ของทุกปีเป็นวันเสด็จสวรรคตสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทางราชการ พ่อค้า ประชาชนได้พร้อมใจกันจัดงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน อุทิศถวายเพิ่มขึ้นมาอีก ๑ วัน (ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เสด็จสวรรคตได้ ๔๐๑ ปี)

พ.ศ. ๒๒๖๙ ในแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙) ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการชะลอพระพุทธไสยาสน์ ณ วัดป่าโมกเดิม ให้พ้นจากกระแสน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีพระราชสงครามเป็นแม่กองชักชะลอองค์พระ หลังจากนั้นพระเจ้าท้ายสระโปรดให้สร้างพระวิหาร พระอุโบสถ และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ภายในวัดป่าโมก ที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๒๗๗ ในแผ่นดินพระเจ้าบรมโกษ ได้เสด็จไปฉลองวัดป่าโมก

พ.ศ. ๒๔๐๖ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ให้พระราชทานเงินให้พระครูปาโมกข์มุนี (อิน) ครั้งเป็นพระปลัด บูรณปฏิสังขรณ์วัดป่าโมก

พ.ศ. ๒๔๒๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ คราวเสด็จประภาสมณฑลอยุธยา ได้เสด็จวัดไชโย อำเภอไชโย วัดขุนอินทประมูล อำเภอโพธิ์ทอง และวัดป่าโมก อำเภอป่าโมก

พ.ศ. ๒๔๒๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดป่าโมก

พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปนมัสการพระพุทธไสยาสน์ วัดป่าโมก หลายครั้งด้วยกัน และครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๔ พระองค์พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการได้เสด็จพระราชดำเนินตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้เสด็จมานมัสการพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมกนี้ พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นเบื้องหลังของพระพุทธไสยาสน์มีรอยกรอบ เข้าพระทัยว่าคงมีแผนศิลาจารึกประวัติองค์พระพุทธรูปนี้ไว้แต่แผ่นศิลาจารึกได้หายไป เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ขณะนั้นดำรงพระยศเป็นกรมพระดำรงราชานุภาพ) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ให้เอาใจใส่สืบสวนประวัติองค์พระพุทธไสยาสน์ ต่อมาพระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) อุปราชมณฑลกรุงเก่า ได้ไปพบหนังสือเก่าเรื่อง

หนึ่งเป็นคำโคลง กล่าวถึงการชะลอพระพุทธไสยาสน์ จำนวนโคลง ๖๙ บท ระบุว่าผู้แต่ง คือ สมเด็จพระเจ้าบรมโกษ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นกรมพระราชวังบวร พระยาโบราณราชธานินทร์ ได้นำขึ้นถวายเสด็จในกรมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และเสด็จในกรมได้ให้ช่างสลักเรื่องราวและคำโคลงลงในแผ่นศิลา

พ.ศ. ๒๔๖๐ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำศิลาจารึกโคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษ ไปประดิษฐานไว้ ณ เบื้องหลังพระพุทธไสยาสน์ ในพระวิหารวัดป่าโมก จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ป่าโมกกับวรรณคดีไทย

ท้องที่ต่างๆ หลายแห่งของจังหวัดอ่างทอง เคยมีปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยหลายเล่ม เช่นขุนช้างขุนแผน ตะเลงพ่าย และเอกสารอย่างอื่นๆ อีก จึงแยกกล่าวถึงโดยเฉพาะดังนี้

ขุนช้างขุนแผน ในตอนสุดท้ายเถรขวาดคิดจะแก้แค้นพลายชุมพลที่กรุงศรีอยุธยา จึงได้แปลงเป็นแร้งบินจากเชียงใหม่ถึงเมืองอ่างทอง แล้งจึงแปลงเป็นจรเข้จับคนตามหมู่บ้านต่างๆ ในท้องที่อำเภอไชโย อำเภอเมืองอ่างทอง และป่าโมกเฉพาะที่ป่าโมกนั้น จรเข้เถรขวาดไล่กัดคนที่มาไหว้พระวัดป่าโมก มีข้อความตอนหนึ่ง ดังนี้

"มาถึงบางเทวาท้ายป่าโมก
จรเข้โบกหางหันเข้าแฝงฝั่ง
ที่นั่นน้ำลึกนักตระพักพัง
เข้าเฟือยฟังแยบคายอยู่ท้ายวัด
เป็นเทศกาลชาวบ้านมาไหว้พระ
เสียงเอะอะเรือแพออกแออัด
แข่งกันไปมาอยู่หน้าวัด
บ้างขัดเพลงปรบไก่ใส่เพลงเรือ"

หนังสืออ้างอิง

1. คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สิบปี สปช. กรุงเทพฯ
2. จังหวัดอ่างทอง หลักเมือง หลักชัย หลักใจประชาชน ศาลหลักเมือง จังหวัดอ่างทอง อ่างทอง วรศิลป์การพิมพ์ มปป.
3. ทวีป ทวีพาณิชย์ เมืองอ่างทอง กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพรึก 2534
4. บริษัท พี.เอ. ลิฟวิ่ง จำกัด, มปป.
5. เลขาธิการวุฒิสภา, สำนักงาน ที่ระลึกเนื่องในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของคุรุสภา กรุงเทพฯ กอง การพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2537
6. พระราชสุธรรมาภรณ์ (วิวัฒน์ ฐิตเปโม) เจ้าอาวาสวัดป่าโมกวรวิหาร อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง ๙ มีนาคม ๒๕๔๙

พิมพ์ที่ : รุ่งเรืองมหาผลการพิมพ์

99 ม.2 ถ.อ่างทอง - โพธิ์ทอง ต.ศาลาแดง อ.เมือง จ.อ่างทอง 14000

โทร. 035-611614

คณะพระฐานานุกรมของพระเดชพระคุณพระราชสุธรรมาภรณ์

ร่วมกันจัดพิมพ์ถวาย

